

sobotna priloga

foto Vlastja Strončič

Kar danes združujemo pod pojmom informbiroja, je dejanje v največji zgodovinski delavski gibanju, komunističnih partij in naprednih sil v protimperialističnem boju, ki ohranja po svojem značaju in pomenu nerazdružljivost in povezanost tako za nas kot za prihodnost marksistične misli in revolucionarne družbene prakse.

Pojav informbirojevstva seneda spremljajo razlage in mišljenja, ki so kdaj odmaknjena od jedra stvari in lahko za trenutek s svojim delnim, kronološko faktografskim in čustvnim prizvokom speljejo pozornost tudi na manj bistveno, spremljevalno in obrbno.

Informburo namreč ne pomeni le resolucije in kronologije vseh mogočih oblik grobih pritiskov in njihovih posledic. Ne predstavlja le spora med dvema partijama oziroma skupino partij v razmerah hladne vojne po končanem protifasističnem boju. Informburo je izraz neke obsežnejše družbene prakse in teorije v obdobju stalinskega dogmatizma štridesetih in petdesetih let. Nastopa s svojo zgodovino in posledicami. Večino obrb in spremljevalnih pojavov je bilo mogoče v razmeroma kratkem času obvladati: informburojski organizacijski, ideološki in propagandni aparat, oprt na vse možne vire pritiskov na našo družbo, se je razkrojil v obdobju prve destalinizacije in odprave tako imenovanega kulta osebnosti.

Logičen razplet takšnega razkroja so vsi poznejši dokumenti, začeni z beograjsko izjavo, ki prek globoke razpoke, ustvarjene z informburojevstvom, omogočijo drugačen dialog in spremenjeno prakso v odnosih med dvema partijama in partijami socialističnih držav, ki so svoj čas uporabljale informburojski hegemonistični stroj za vse oblike obkrožanja naše države in za poskuse osamitve v komunističnem in progresivnem gibanju sodobnega sveta.

samo od vsestranske moči tabora. Socializem postaja v nekem smislu vojaško, osvobodilno in teritorialno vprašanje, ki ga lahko uspešno reši le socialistični blok. Znotraj te strategije postajajo komunistične partije čakajoča, nemobila rezerva, ki jo je treba vselej na novo preverjati, medtem ko sodijo vsa druga napredna gibanja v vrsto nezanesljivih satelitov.

Naša revolucija, podobno pa pozneje vse druge (Kitajska, Vietnam, Kuba, Alžir, Koreja in mnoga protikolonialna osvobodilna gibanja v vseh delih sveta), je kot izvirno in samostojno dejanje Komunistične partije Jugoslavije nemogoče trčila v stalinski dogmatizem in njegovo prakso. Zamekni nesoglasij segajo še v čas protifasističnega boja, ko KPL ustvarjalno uporablja že dograjeno revolucionarno marksistično teorijo in leninistično prakso v reševanju nacionalnega vprašanja, v graditvi avnojske in partizanske države ljudskih odborov, partizanske vojske in v snovanju široke fronte odpora ljudskih množic. Ta revolucija ni mogla zdrkniti v položaj dogmatskega priveska, ni mogla privoliti v vsiljevanje dogmatizem in hegemonistične odnose, če je hotela obarovati svoje pridobitve in ni hotela biti premagana.

Informburo se je zato izkazoval kot povsem nov pojav, ki zadeva odnose med partijami in socialističnimi državami. Po svojem dogmatskem jedru pa nikakor ni bil nov in zato tudi ni bil tisti pobudnik, ki bi našo partijo edini navajal k teoretski in praktični analizi takih vprašanj, kot so oblike revolucije, vloga države, diktatura proletariata, nacionalno vprašanje in podobna. Informburo je z resolucijo vsiljeval takšne dileme, da bi za njimi prikriji dejanski hegemonizem.

Za našo partijo ta vprašanja niso niti najmanj bila teoretično vprašanje, nikakršna sholastika, ampak revolucionarno dejanje ljudskih množic, družbena praksa revolucije, njena

bite reakcije četniške, ustaške, križarske in druge kvizitske bande.

Prav v nobenem srečnem naključju ni dosežena zgodovinska zmaga nad stalinskim dogmatizmom. Edino v moči te revolucije, v enotnosti te partije in naših narodov je edina sreča, da ta revolucija ni klonila pred nikomer, da je ohranila svojo samostojnost in uspela prav v teh najbolj težavnihasih nadaljevati svojo lastno pot. Celotno hitreje, kot je bilo mogoče sredi revolucije pričakovati, je ta partija odstranila obrbne, stalistične deviacije v obdobju revolucionarnega etatizma po osvoboditvi, pospešiti obnovo dežele in naravnati družbo v tokove samoupravljanja, k humanim vizijam socializma in osvoboditve človeka, ki niso abstrakten cilj, ampak neposredna družbena praksa delavskega razreda.

Informburojevstvo, kot tipičen izraz stalinskega dogmatizma, ki revolucionarno gibanje in marksistično misel hromi za akcijo, je doživelo svoj prvi poraz v grobem napadu na našo revolucijo, njeno samostojnost in neodvisnost, na njeno povezanost s širokimi tokovi socialističnih revolucionarnih gibanj. Poslej se njegovi porazi množijo in vselej znova zastavljajo vprašanje, kako dosegti enotnost v različnosti in dosledno uveljaviti prakso enakopravnih odnosov in vzajemnega sodelovanja, nevršanja in suverenosti revolucionarnih partij, narodov in držav. Odgovor na to vprašanje je dajala zveza komunistov ves čas praktičnega navezovanja stikov v mednarodnem sodelovanju. Najpopolnejši odgovor dajejo načela nevrščnosti.

V našem političnem življenju smo se pred nedavnim srečevali s sovražno dejavnostjo peščice informburojevcev. Gledano s stališča pomena teh ljudi, bi bilo to zelo malo pomembno administrativno vprašanje ali prej zgodbica o uzaljenih veličinah, ki si v nemoči svojih oblastni-

slepi rokavi informburoja

Gledano z obrobja spremljevalnih pojavov in posledic je resolucija IB že dolgo porumenel papir v arhivu, kjer se zbirajo falsifikati.

Informburo je bil in ostaja za revolucionarno družbeno prakso in marksistično teorijo, še posebej za odnose med komunističnimi in socialističnimi partijami, socialističnimi državami in naprednimi silami protikolonialnega in protimperialističnega boja viden mejnik novejšje zgodovine delavskega gibanja. Informburo predstavlja križno žarišče v stalinskem dogmatizmu kot vodilni ideologiji revolucionarnega etatizma ter iz njega izvirajoče prakse prve socialistične države. Z napenjanjem dogmatskega loka se razteza razcep v mednarodnem komunističnem in delavskem gibanju že v obdobju naraščajoče fasistične nevarnosti v Evropi, z vsemi posledicami za priprave na odpor proti fašizmu in za sam protifasistični boj.

Puščica, ki je zletela s tega loka na našo partijo in družbo, je bila sprožena iz velikih te križe v razmerah hladne vojne, ko se stalinski dogmatizem zaradi ponovne vobkroženosti od kapitalizma strogo opira na blokovske meje in blokovsko disciplino, s tem pa v bistvu omejuje na čisto komunistično gibanje. Z nezaupanjem in podcenjevanjem izloča dejansko moč mednarodnega delavskega gibanja, še posebej naprednih gibanj, ki vodijo protikolonialni boj in dosegaajo emancipacijo mnogih narodov, ki stopajo po končani protifasistični vojni na zgodovinsko prizorišče sodobnega sveta. Stalinizem s svojim intervencionizmom podreja komunistične partije zunanje-političnim in vojnim interesom ter potrebam obrambe pre socialistične države in bloka takratnih ljudskih demokracij. Izjemen položaj v obdobju hladne vojne, ki ga dogmatizem ni sposoben celonito obvladati, ustvarja tudi vrsto novih iluzij.

Najbolj nevarna in za mednarodno delavsko gibanje najbolj škodljiva je iluzija, da je zaradi blokovske napeptosti in agresivnosti imperalizma posledaj usoda socializma v svetu odvisna

revolucionarna bit. Naša partija zato ni mogla in smela privoliti v nikakršen politični kompromis zaradi dozdavnih višjih ciljev socialističnega tabora, če je hotela ostati zvesta izvedeni revoluciji in njenim perspektivam v našem lastnem, notranjem razvoju, kot glede vseh tistih stičnih točk, ki jo povezujejo z revolucionarno socialistično preobrazbo sveta. Naša revolucija je dajala svoje izkušnje in svoj prispevek revolucionarnemu delavskemu in narodnoosvobodilnemu gibanju.

Ni naključje, če je tako zgodaj našla svoje mesto med narodnoosvobodilnimi gibanji in nevrščenimi državami, če je bil njen prispevek tako pomemben. Stalinski dogmatizem je na tej široki fronti protimperialističnega boja doživel temeljiti poraz. Puščica je zletela v prazno, dogmatski lok je počil ob odporu te partije, ki je iz svoje notranje družbene prakse in narave te revolucije izdelala jasne in nedvoumne principe o odnosih med partijami in osvobodilnimi gibanji, med državami in v mednarodnem življenju nasploh. Ti principi so našli svoje sozvočje z naprednim, socialističnim gibanjem sodobnega sveta, ki je v praksi odbijalo hegemonizem in dogmatsko doktrino o eni in edini mogoči poti v socializem. Prav tu je zgodovinska izkušnja spora z informburojem, tu je največji prispevek naše revolucije revolucionarni praksi socializma.

Med površinskimi ocenami pogosio naletimo tudi na mišljenje, da sta naša partija in družbi ujeli ugoden trenutek za razhod z dogmatizmom in hegemonistično prakso, da je bilo to pravzaprav neko spontano dejanje sredi srečnega naključja.

Dejstva so čisto nasprotna. Leto 1948 je leto zaostrovanja hladne vojne in blokovske delitve sveta. Na našo državo pritiska imperalizma in kontrarevolucije. To je očitno za mir najbolj nevarno in zapleteno obdobje povojne Evrope. V našo državo vdirajo v pomoč ostankom raz-

skih ambicij želijo trde roke in državne centralizma, ki ga je ta revolucija uspela zlomiti že med vojno. Toda od informburoja dalje se s to majhno opozicijo hote ali nevede pajašajo tudi nosilci drugih pojmovanj, ki smo jih izločili v času pojavov nacionalizma in liberalizma in v bitki za poglobljeno samoupravljanje razkrijli kot tehokrate ali čiste, revolucionarne marksiste.

Ni neznano, da so nacionalisti in liberalci skupaj s kritiko informburoja in dogmatizma opravili tudi kritiko socializma in vloge zveze komunistov nasploh in se obracali do vselih, sodobnih buržoasnih vzorcev za revizijo te revolucije, partije in družbe. Tehnokrati in centralisti so s svojo prakso oživljali ambicije informburojevcev in neinformburojevcev za vrhulen k stari centralistični, državno administrativni in dogmatski praksi discipline in reda. Novolevičarji, čisti marksisti, so v dobrem delu, čeprav so se zaključili na brezobzirno kritiko stalistične revizije marksizma, podobno kot nekot Platon z Megilom in Klinijo na poti od Knosa do Zeusove jame, ki razpravljajo o zakonih in vladarju filozofu, razvili na svojih korulanskih poletnih sprehodih teorijo o partiji — filozofu. Ta elitistiška filozofska partija, ki izloča vse pragmatično in vulgarno, bi bila edino sposobna uresničiti vizijo desaliniacije. Ne družbena praksa, ampak postavljeni cilj osvoboditve človeka, ki postaja bližji ali daleč, je predmet te nove sholastike, ki je identična s teorijo državne partije.

Revolucionarna uporaba marksistične misli v samoupravljanju in enotnosti zveze komunistov, kot partije delavskega razreda, so dejavniki, ki so obvladali informburojevstvo in dogmatizem. V tej lastni in mednarodni razsežnosti revolucionarne prakse je informburojevstvo v slepih, zamočvirjenih rokavih. Tok teče dalje.

Drago Vresnik

● Poštni predal 29 Aktualni pogovor	22	● Lojze Javornik Vlado Beznik	25	● Jože Horvat Pomurska založba, knjige in načrti		● Mojca Drčar-Murko Razmejitve vplivnosti v spremenjenem svetu		● Stane Stanič Katero bližnjico ubrati		● Mitja Jermol Zakaj Svedji obsojajo evrovizijski festival popevk	
● Brez razvedrila denarja gloda stabilnost	23	● Ciril Stanič Skozi Slovenijo in Jugoslavijo		● Pavel Mihelčič Naj opera živi!		● Bogdan Pogačnik Mujito v havanski Botegiti	30	● Kvet Stepančič Oblikovanje lepšega in boljšega sveta		● Vanda Mušič »Domača zabavišča«	35
● Slobodan Vučković Dobre in slabe izkušnje		● Mija Repovž Meso dobiva kosti		● Primož Zagar Snov — subjektivne sile	28	● Tit Vidmar Mirna panorama egiptovskih otokov	31	● Sieven Weinberg Znanost: dobro ali slabo	34	● Branko Pendovski Pred ogledalom	
● Miloš Jevtič Brez razvedrila ne gre	24	● Barbara Goričar Zgodba o človeku za človeka	26	● Janez Stanič Moskva ostro spreminja smer		● Ivan Križnar Slovensko domobranstvo v boju proti narodnoosvobodilnemu gibanju	32			● Karel Capek Tersites	
● Muhamet Shkoza Razvoj Kosova do 1985		● Jože Javoršek Žalna koracnica		● Stane Ivanc Kamni spotike	29					● Slavko Pregl Stanovanjske basni	36
● Žarko Kolenda Hitrejša pot med razvite		● France Bernik V lepoti se bregovi stikajo	27								

Aktualni pogovor

Razmetavanje je denarja gloda stabilnost

Če želimo stabilizirati gospodarstvo, moramo najprej porabo spraviti v okviru razpoložljivih možnosti

Kaj smo, kaj bi lahko in kaj bomo v prihodnje predvsem morali storiti, da bo akcija za gospodarsko stabilizacijo v Sloveniji dala več oprijemljivih rezultatov. To je bila izhodiščna misel pogovora za okroglo mizo, ki so se ga udeležili Miran Potrč (član IK predsedstva CK ZKS), Dušan Šinigoj (član IO RK SZDL Slovenije), Gregor Klančnik (Zdrušeno podjetje Slovenskih železarn), Anton Slapernik (Meblo), Boris Hribar (SOZD Lek - Krka), Dragoljub Milinović (Tovarna kemičnih izdelkov Hrastnik) in Janez Roskar (Tovarna celuloze in papirja »Djuro Salaj« Krško). Iz uredništva pa so v pogovoru sodelovali Vlado Jarc, Drago Vresnik, Marija Namorš, Alenka Leskovec in Ilya Popit; steno-gramski zapisek pa je za objavo pripravil Boris Dolničar. Začetno vprašanje se je nanašalo na dejanske vzroke gospodarske nestabilnosti.

POTRČ: Zdi se mi, da bi en vidik nestabilnosti, ki bi ga kazalo oceniti, bil v tem, ali v Sloveniji in Jugoslaviji trošimo skladno s tem, kolikor proizvedemo, ali pa so naše želje in ambicije za potrošnjo na vseh ravneh večje od tistega, kar dejansko zmoremo? Mislim, da bi naj ta razkorak bil doležen znak, mnogokrat tudi čisto zavesten, ki kaže na to, da se vedno ne obnašamo dovolj stabilizacijsko. V tem okviru bi se lahko o vrsti vprašanj zelo konkretno pogovarjali. Na primer o tem, ali je produktivnost tista, ki bi nam lahko pomagala, da bi več proizvedli, oziroma ali je eden od razlogov za nestabilnost premajhna skrb za dosledno obračunavanje vsakega denarja od tozida navzgor. Med razloge bi lahko uvrstili tudi naš odnos do dela preko organiziranosti delovne discipline. Ali razlog, da prevečkrat razmišljamo v glavnem le o sebi, zaradi česar se znajdemo v položaju, ko imamo neuskladen proizvodno strukturo in zato slabo izkoriščenost proizvodnih zmogljivosti, neracionalno porabo sredstev, manjši obseg proizvodnje, ponekod pomanjkanje materiala, drugod relativno visoke zaloge. To so nekatere od razlogov, zavoljo katerih govorimo o nestabilnosti. Zunanji vzrok pri tem pa je, da cene hitreje naraščajo, da imamo visoke zaloge izdelkov, da obseg družbenega proizvoda ni tak, kot si ga zamisljamo, da se težko spoznamo, kako bi tisto, kar smo ustvarili, vseeno porabili tako, da bi vsak, oziroma da bi v celoti zadovoljili vse interese. Med zunanje razloge štejejo tudi odnosi s tujino, ki so premo vneprej programirani in med seboj uskladeni.

ŠINIGOJ: Ko ta čas razpravljamo o slovenski in zvezni resoluciji, se je znova pokazalo, da imamo na vseh področjih znatno več želja, kot jih moremo z našimi realnimi možnostmi pokriti. Se več. Ocene kažejo, da se celotno združeno delo oziroma celotna družba vse pre malo obrača k sebi in tudi išče vse oblike organiziranosti in racionalnega razporejanja sredstev, s katerimi razpolaga, ter načine, kako priti do višjega dohodka. Predvsem gre za ugotovitev, češ da so rešitve v rokah državnih organov in ne v rokah združenega dela. Tukaj je prav gotovo konflikt, ki ga bo treba odpraviti. V zadnjem času je sicer manjši pritisk na cene, vendar porabo, ki se — tudi investicijska — vsepovedno več, poskušamo brzditi s cenami. Lete bi se morale oblikovati znotraj družbenega dela, oblikuje pa jih še vedno neko delo zunaj njega. Sedanja gibanja kažejo določeno umirjenje, vendar ne na kvalitetni podlagi.

Uspeli smo, na primer, zmanjšati uvoz. Večinoma sicer s tako imenovanimi restriktivnimi ukrepi, toda mnoge delovne organizacije so ob tem same ugotovile, da so preveč uvažale, da so imele preveč zalog in da mnoge uvožene surovine lahko nadomestijo z domačimi. Čeprav predstavlja delež uvoza za široko potrošnjo relativno malo v okviru celotnega uvoza, pa so tudi tu izvori neracionalnosti in nestabilizacijskega obnašanja.

Menim torej, da je tudi prepočasna samoupravna preobrazba v duhu nove ustave določena ovira v stabilizacijskih prizadevanjih.

HRIBAR: Res je, to so vidiki nestabilnosti, ki jih zasledimo v celotni družbi. Vendar je v posamezni temeljni, delovni ali sestavljajni organizaciji eden bolj, drugi manj prevladujoč. Če potlej ugotovijo, kaj je pri njih najbolj problematično in kaj manj, lahko seveda naredijo dober stabilizacijski program.

MILINOVIČ: Po mojem gre za nestabilizacijsko, neodgovorno obnašanje, za nesistematičnost pri delu na sploh v družbi. Mislim pa, da v gospodarstvu le nisimo povsod ravnali tako, da bi se ne obrnili k sebi. Napravili smo temeljite analize. Tudi v naši delovni organizaciji, kjer smo natančno ocenili, kaj je res narobe, in kaj je treba ukreniti, da bomo gospodarili tudi družbeno koristno in ne samo v korist organizacije, kjer delamo.

ROSKAR: Mislim, da smo napak ravnali v tistem trenutku, ko smo besedo stabilizacija začeli uporabljati kot frazo, ki je bila silno popularna in smo se z njo obmetavali. Vprašanje je, ali nas je ta pojem v nekem trenutku pravilno stimuliral k razmišljanju, ki pa ne bi smel biti odsev trenutne potrebe, ampak del procesa. Če poskušamo zdaj presoditi vsa naša prizadevanja in napraviti trenutno pobodo, bi bila to najbrž precej nepopolna in nekonkretna. V tozid smo v glavnem snovali dolgoletne koncepte, ki bodo svoje celovite rezultate pokazali šele čez nekaj časa. Vendar pa je danes vseeno mogoče opozoriti na nekatere stvari oziroma nekatere napake. Zdi se, da je ena izmed bistvenih napak, da smo v kratkem času hoteli v osnovi nekaj spremeniti, najti nekaj novega, prepisati recepturo.

POTRČ: Kdo je hotel prepisati recepturo?

ROSKAR: Najbrž smo sami iskali injekcijo, ki smo jo dobili v vročem poletju in da bi zadovoljili formalizmu, smo na hitro sestavljali načelne programe. Tega bi se morali lotiti bolj sistematično. Pri nas smo stvari zastavili po določenem zaporedju, kakor so se pojavljali tudi problemi. Naša investicija, ki sodi med največje v Sloveniji, je v določenem trenutku postala osrednji problem zaradi toka. Zato smo naredili docela nov investicijski program. Ocenili smo delež odgovornosti vsakega od nas, ker je prišlo do določenih, verjetno čisto človeških spodsrljajev. Sodimo, da je naša osnovna stabilizacijska naloga tudi v tem, da porazdelimo osebne odgovornosti. Prav zdaj imamo v delovnih organizacijah zbere in delamo konkretne preglede opravljenih nalog. Ne z namenom, da bi kogarkoli izpostavili pritisku, vendar pa s ciljem, da za vsako področje dela ugotovimo, ali je isto, kar je bilo nekemu naloženo, opravljeno in v kakšni meri. Če je zaradi objektivnih okoliščin nastala težava in ni bilo mogoče vsega v celoti izvesti, bomo poskušali stvari prilagoditi novemu položaju. Mislim, da je edine v tej smeri moč najti trajne rešitve. Ne pa v iskanju kratkoročnih akcij in programov, ki gredo ponavadi zelo hitro v pozabo.

POTRČ: Ugotovili smo torej, da je nestabilnost povezana predvsem z zavestjo, z obnašanjem, s pripravljenostjo za delo. To pa nekako potrjuje tudi upravičenost dejavnosti, ki smo jo v zvezi s stabilizacijsko organizacijo začeli v družbenopolitičnih organizacijah in ki je bila predvsem usmerjena v spreminjanje zavesti ljudi.

DELO: Kaj je pravzaprav treba stabilizirati, porabo ali proizvodnjo?

SLAPERNIK: Če se želimo stabilizirati, moramo porabo spraviti v okviru razpoložljivih možnosti. Pri tem seveda ni mogoče predvidevati, da se ne bomo zadoževali v tujini, ker smo pač na taki stopnji razvoja, da brez zadoževanja ne moremo naprej. Da je pa zadeva zelo občutljiva, kažejo tudi letošnje izkušnje. Malo preveč zatisenjen vijak pomeni po drugi strani takšen padec povpraševanja, ki povzroči tudi padec proizvodnje. Slednji pa vsekakor ne prispeva k stabilizaciji. Problem je torej v tem, kako priti do ravnotežja, ki omogoča zadosti veliko zaposlitenje v gospodarstvu, vendar ne tako, da bi povpraševanje povzročilo motnje in rušilo ravnotežje na trgu.

Z restriktivnimi smo resda dosegli določeno zmanjšanje uvoza in marsikje ugotovili, da lahko nekatere stvari delamo tudi z domačimi materiali namesto s tujimi ali pa z domačimi stroji namesto s tujimi. Vprašanje pa je, ali bo ta zadeva, dolgoročno gledano, res imela tako pozitivne vplive na stabilizacijo oziroma na zmanjšanje inflacije. Mislim, da ne. Imamo sicer nekaj primerov odnosa surovina — končni proizvod, ki kažejo, da smo z ugodnimi restriktivnimi ukrepi dosegli vpliv svetovnih cen na domače cene. Imamo pa tudi primere, kjer so restrikcije zaradi nizkih svetovnih cen cele vrste surovin zelo malo ali pa niso nič vplivale na naše notranje tržišče. Torej s tem, da smo prihranili nekaj pri uvozu surovin, smo na drugi strani na svetovnem trgu s svojimi končnimi proizvodi nekonkurenčni.

Zdaj bi morali predvsem poskrbeti, da bi klime ne usahnila prehitro, da ne bi v razpravi o novi splošni in skupni porabi pozabili na tisto, kar smo sredi leta govorili o stabilizaciji. Pomembno je, da bomo poročali za nazaj, kot smo se zmenili, se pravi, da bo šla osebna potrošnja manj navzgor kot celotni dohodek, da bo skupna potrošnja počasneje rasla. Kljub temu pa se že zdaj bojim, da bomo na koncu leta ugotovili, da ni tako, kot smo predvidevali. Če se seveda cene in celotni dohodek ne bodo rasli z odstotkom, ki smo ga predvideli, se bomo znašli v položaju, da smo pravzaprav več razdelili za osebne dohodke, več porabili za splošno in skupno porabo, kakor smo dejansko ustvarili.

Naša tovarna sodi med tiste, ki so bile v krizi prvega polletja med prizadetimi. Povedati moram, da smo se morali zelo konkretno ukvarjati s stabilizacijskimi programi. Pri tem ni

smo razmišljali toliko o tem, kaj deklariramo za stabilizacijo, ampak smo morali predvsem sanirati stanje in posameznih tozd, ker so stroški preveč narasli. Ugotovili smo, da enostavno ne bomo mogli rentabilno poslovati. Vendar se tudi v takim primeru dajo najti rešitve. Dejanski boj na tržišču za vsakega kupca, za vsak prodan izdelek je tisti, ki poleg zavesti največ pomaga, da najdemo ustrezno rešitev.

DELO: Torej ste zadovoljni s sedanjim položajem?

SLAPERNIK: Nisem zadovoljen predvsem s tem, ko slišim, da se nam tudi prihodnje leto obeta visoka stopnja inflacije. Kar zadeva našo panogo, sem pričakoval, da smo le ustalili cene, vendar kaže, da se bodo stvari nadaljevale in da se ne bomo uspeli stabilizirati tako, kot smo si želeli. Dokler so cene surovin stabilne, dokler drugi stroški ne pritisakajo preveč, potem je mogoče zdržati tudi nižjo rast cen. V planu nisimo predvideli ne višjih cen izdelkov pa tudi ne porasta cen surovinam, ki jih uporabljamo. Vendar če bodo cene surovin rasle, bomo morali seveda iskati drugačne rešitve, če bomo hoteli preživeti. To je normalna logika za delovno organizacijo.

Omenil bi še vprašanje elektrike in železnice. Z administrativnimi ukrepi in zadrževanjem cen se tega nikakor ne da rešiti, ker moramo dohodek vsakega tozda za toliko in toliko zmanjšati, da pokrijemo to izgubo. Takšno reševanje in zadrževanje določenih cen pod ekonomskim nivojem ne pomeni, dolgoročno gledano, nobene stabilizacije.

KLANČNIK: Skoraj bi lahko rekel, da smo se v letošnjem drugem polletju slabo ogrevali za stabilizacijo. Nekaj smo sicer poskušali doseči, ampak rezultati še zdaleč niso ustrezni. saj je stopnja rasti družbenega proizvoda opazno padla, izrazito pa se je zmanjšala tudi produktivnost. Uspešnejši smo bili morda pri zadrževanju inflacije, vendar rezultat tega zadrževanja ni realno stanje. Zato se bojim, da bo inflacija spet narasla, če ne bomo odpravili takih žarišč, kot so elektrogospodarstvo in transportne infrastrukture, kar bo nujno vplivalo tudi na druge cene. Ko govorimo o zmanjšanim dohodku ali, boljše, poseljenju izgubi železnice, se moramo zavedati, da k tej izgubi več prispevajo tisti, ki železnice ne uporabljajo, kot pa oni, ki jo uporabljajo. Izkoriščenost proizvodnih zmogljivosti je problem, s katerim se vse premalo ukvarjamo. V visoko produktivnih in razvitih državah delajo na določenih proizvodnih napravah štiri izmene, ne da bi upoštevali katerikoli praznik. Pri nas pa se temu izogibamo na vse mogoče načine, tako da bomo kmalu prišli do tega, da bomo delali samo še v eni izmeni.

Kje in zakaj ni večje produktivnosti? Gledano z družbenega stališča, ne z ožkega zornega kota, kjer bomo vedno lahko dokazali, da je produktivnost večja, kot je bila. Kaj nam rabi, če zaposlitve neprerasto raste, stopnja rasti proizvodnje pa ne?

DELO: Splošno produktivnost je vendar sestavljena iz posameznih virov, iz produktivnosti posameznih delovnih organizacij?

KLANČNIK: Res je, vendar ne smemo pozabiti na splošno povečanje zaposlovanja zunaj gospodarstva, kar nujno vpliva na rast družbenega proizvoda oziroma na splošno družbeno produktivnost. To se seveda kaže tudi na področju zunanjetrgovinske menjave, saj pri izvozu s stroški nikakor ne pridemo na zeleno vlogo. Kako pa tu naj bi prišli, če na primer v Franciji delajo v štirih izmenah, mi pa na isto rudi naredili z dvema izmenama. Zato trdim, da tako ne bomo nikoli dosegli njihove produktivnosti, s tem pa jim seveda tudi konkurirati ne bomo mogli. Vendar se tega problema ne smemo nihče resneje dotakniti.

SLAPERNIK: Zavedati se moramo, da smo sestavni del svetovnega gospodarstva. Če danes primerjamo podatke o produktivnosti in izkoriščenosti zmogljivosti, potem imamo zelo dobre rezultate. V času svetovne krize, ki vpliva tudi na nas, pa je težko govoriti o povečani produktivnosti. Povečati produktivnost zato, da bi proizvajali zaloge, je vsekakor nesmiselno. Res pa je, da je, dolgoročno gledano, eden bistvenih elementov nestabilnosti neustrezna struktura našega gospodarstva. Imamo zelo razvito proizvodno blago za široko potrošnjo, premalo pa jekla in reprodumat. Seveda pa tudi stvari z nobeno resolucijo in tudi čež nič ni mogoče spremeniti. Tembolj, ker je za spremembo strukture v gospodarstvu potrebna dinamična rast, ne pa stagnacija. Če naložb ne preusmerimo v bazično industrijo, infrastrukturo in energetiko, se ta struktura zelo počasi spreminja.

Danes je položaj takšen, da imamo na eni strani zmogljivosti, ki bi lahko proizvajale blago, ki nima kupca, na drugi strani pa veliko pomanjkanje blaga, ker nimamo zmogljivosti, da bi ga proizvajali; zato ga moramo uvažati. So pa tudi zmogljivosti, ki so zgrajene za eno samo vrsto izdelka in ne moremo delati jekla, reprodumatov ali delovnih sredstev. Zdi se, da smo

pri delovnih sredstvih še najbolj zaostali, saj skoraj vse stroje in zahtevnejše naprave uvažamo, čeprav na drugi strani ugotavljamo, da imamo lastno strojegradnjo, ki bi jo lahko usposobili tudi za proizvodnjo zahtevnejših delovnih sredstev.

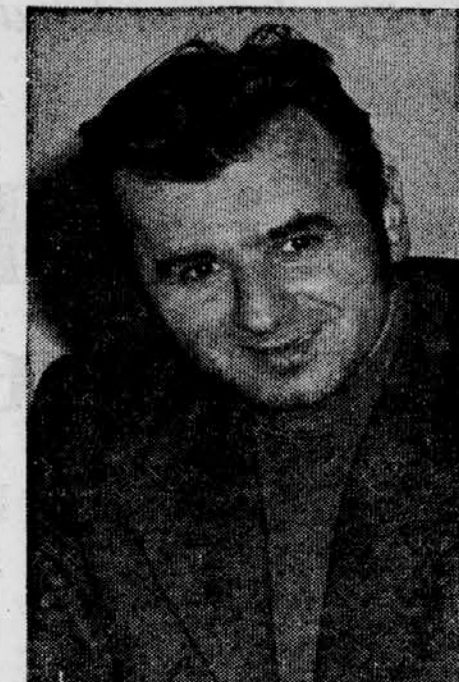
DRAGOLJUB MILINOVIČ: Natančno moramo oceniti, kaj je treba ukreniti, da bomo gospodarili tudi družbeno koristno.

POTRČ: Pomembna smer, v okviru katere moramo iskati rešitve za probleme cen, je zmanjševanje stroškov. Zaradi plastičnosti bom navedli nekaj podatkov: Če vzamemo najprej letošnje zaloge, porabljeni material, ne proizvodne storitve, osebne prejemke iz materialnih stroškov, reprezentanco, reklame in ostale stvari, in bi odstotek prihranili pri teh stroških, bi to nanese 130 starih milijard. Prepričan sem, da po en odstotek pri marsikaterem teh stroških ne bi bilo težko prihraniti. Izplačane bolezni bodo letos znašale 65 starih milijard. Z boljše organizacijo preventivne in z drugimi ukrepi bi tukaj spet lahko prihranili nekaj milijard. Na podlagi prakse, da začnemo delati prepozno, prehitro pa nezahodno, je mogoče take izračun: V industriji je ob koncu leta približno 570.000 zaposlenih. Če bi vsak začel 5 minut prej delati in 5 minut kasneje končal, bi s tem 10 minut intenzivno več delal, to pa je tovarna z 12.000 ljudmi, ki dela ali pa ne.

V tej smeri bi bilo dobro razmišljati že zato, ker so te številke, če jih primerjamo tudi z drugimi vidiki porabe, dokaj visoke. Če vzamemo namreč isti odstotek stroškov, torej 130 milijard, je to več kot 13 odstotkov, kolikor gre iz bruto osebnih dohodkov za skupno porabo.

Bolj bi se morali usmeriti tudi v to, da je končna cena, ki jo prizna trg, tista, iz katere izhaja pravica do udeležbe na dohodku in stroških siera. Ne, ki kakorkoli sodeluje pri proizvodnji izdelka. To so dohodkovni odnosi — medsebojna soobsežnost. Zdaj pa največkrat delamo drugače. In sicer, da vsak sebe pokriva, zadnji pa se pokriva tako, da zahteva tudi višjo ceno. Vsak računa le s tem, kako bo sam prišel skozi, ne zanima pa ga, kakšne posledice bo to imelo za vse druge. Seveda kar na mah ni mogoče prenehati tekmo s stroški. Počasi pa bi se v teh razmerjih le pokazalo, kdo je tisti, ki predrago proizvaja. Pogovarjati bi se začeli o tem, kaj bomo naredili s skupnimi močmi, da bi se povečala izkoriščenost zmogljivosti, izboljšala organizacija dela ali disciplina. Da bi bila tudi proizvodnja v tistem delu cenejša. To je pot, o kateri bi morali razmišljati in prepričan sem, da s teorijo ne bomo prišli nikamor, ampak le s konkretnimi ukrepi. Gori da bo do takih odnosov prišlo, mora biti npr. vsaj deset pripravljanih, da se povežejo. Če jih je za sedelovanje le osem, dva pa ne, se takšne verige ne da realizirati. Tako bi laže reševali probleme investicij ter usklajevali proizvodne zmogljivosti, da ne bi proizvajali preveč tistega, kar ne moremo prodati, imeli pa pre malo izdelkov, po katerih ljudje povprašujejo.

ROSKAR: Oktobra smo za isto mizo sedeli papirničarji, časopisarij in založniki ter med seboj izmenjali poglede, kako praktično sedeti skupnim potrebam. Komplikacija pa ni bil celovit, nekaj je manjkalo. Zavedali smo se, da ne moremo začeti pri celozitju, temveč pri lesu. Konkretno je šlo zato, ali lahko vsi skupaj v tem delnem kompleksu nekaj praktičnega storimo. Ugotovili smo, da smo kljub vsemu nekaj le storili. Gre za papirnico Vevče, ki se je sporazumela z založbo, kako bosta končne proizvode plasirali na tujem trgu. Nedvomno je oplemenitenje celuloze s predelavo v papir in tiskanjem knjig precej višje, kot če bi izvozili samo celulozo ali surov papir. Vendar knjiga na mednarodnem trgu ne more biti konkurenčna, če je

MIRAN POTRČ: Se vedno se ne obnašamo dovolj stabilizacijsko in tršimo več, kot proizvedemo.

DUŠAN ŠINIGOJ: Tudi prepočasna samoupravna preobrazba je določena ovira v stabilizacijskih prizadevanjih.

JANEZ ROSKAR: Stabilizacije bi se morali lotiti bolj sistematično in ne tako formalistično.

ANTON SLAPERNIK: Malo preveč zatisenjen vijak lahko povzroči tolikšen padec povpraševanja, da je to opazno že v proizvodnji.

GREGOR KLANČNIK: Izkoriščenost proizvodnih zmogljivosti je problem, s katerim se vse premalo ukvarjamo.

BORIS HRIBAR: Ponekod prevladuje eden, drugod drug vrток gospodarske nestabilnosti.

obremenjena s stroški, ki izvirajo iz cene papirja na enoto proizvoda. Toda našli smo konkretno možnost, tako da je za tiste količine papirja, ki se predelajo v knjigo za izvoz, dal proizvajalec določene beneficije, ki so sicer le začasne. Dohodek, ki bo tako ustvarjen, se bo torej vrnil tudi k proizvajalcu. To bomo razvijali naprej, saj se v tem reprodukcijem krogu ta ideja že pojavlja kot praktična možnost.

ŠINIGOJ: Prav gotovo je res, da je eden od poglavitnih vzrokov nestabilnosti struktura slovenskega gospodarstva. Vprašanje pa je, kako to strukturo spremeniti. Ali tako, da presušujemo določene zmogljivosti ali da začnemo z intenzivnejšim investicijem na tistih področjih, kjer zaostajamo. Na to vprašanje se ni jasne odgovora, čeprav smo nekatere premike vendarle že dosegli. Vztrajati moramo na dinamični gospodarski rasti. Letos bo realna gospodarska rast za tri odstotke višja kot lani, kar je vendarle uspeh. Vendar če ga primerjamo z gospodarskimi tokovi v svetu, ne moremo biti zadovoljni. Takšni rezultati obenem odpirajo vsa tista vprašanja, ki smo jih doslej že omenili. Mislim, da bomo prišli do neravnovesja, ko bomo naredili bilanco na področju porabe v letošnjem letu.

DELO: Sprejemamo ostro politično bitko, da zadržimo inflacijo, in politično obojemo vsako neupravičeno navijanje cen.

KLANČNIK: Pri tem je prvo, da težave ne možemo reševati s cenami, temveč tako, da znižujemo proizvodne stroške, ker je tu največ rezerv. Tu ne smemo imeti v mislih le proizvodnje, ampak tudi prakso, da iz iste surovine več naredimo, da isto energijo bolj izkoristimo, da iste zmogljivosti preudarneje uporabimo. Rezerve pa so tudi v dodatnih, tako imenovanih neupravičenih stroških. Reče no je bilo, koliko izgubimo zaradi bolezni. Leta 1950 smo v železarni Ravne ugotavljali, da je previsok bolezniški izostanek, saj je znašal 11,5 od

stotka, zdaj pa se je dvignil že na 18 odstotkov. Šlihal pa sem, da so tovarne, ki imajo po več 10 odstotkov bolezniških izostankov, v neki lahki industriji jih imajo celo 25 odstotkov.

POTRČ: V neki tekstilni tovarni na Dolenskem jih manjka vsak dan ena tretjina.

KLANČNIK: Če bi analizirali vprašanje naložb in cene delovnega mesta, bi ugotovili, da imamo v Sloveniji zelo veliko področij, kjer ne bi bilo treba investirati v nova delovna mesta, ker imamo že tako relativno preveč zaposlenih. Imamo pa tudi področja, kjer je nujno, da investiramo tudi v nova delovna mesta. Mislim, da bi bilo treba predvsem iskati možnosti, da najprej izkoristimo to, kar imamo. Mimo tega ne bi smeli, četudi je še tako neprijeto in nepopolno reči, da je treba najprej iti na tri izmene, preden se odločimo za novo investicijo. Naložbe v osnovna sredstva so drage. Zato bi moral vsak, ki pride v Ljubljansko banko s projekti, iti skozi rešeto in povedati, kako izkorističa to, kar ima. Dokler nima obstojčih zmogljivosti popolnoma izkoriščenih, toliko časa nima smisla, da na novo investira.

SLAPERNIK: Zelo pomembno je, da nadaljujemo, kar smo zastavili, da pride do polnega izraza samoupravna in politična volja, da bomo stvari uredili, da bomo stabilizirali odnose. Od te klime je v pretežni meri odvisen uspeh v prizadevanjih za stabilizacijo gospodarstva. V takšen oziroma lahko dosežemo prihranek pri vseh mogočih stroških in to ne samo v proizvodnji, tudi zmanj proizvodnje, v vseh republikah. Klime, ki nas sili, da varujemo na vsakem koraku, moramo vzdrževati naprej. Vsekakor prihranjen dinar lahko namreč prispeva k zmanjšanju inflacije, k temu, da bodo odnosi bolj stabilni. Idealna priložnost za doseg tega cilja pa se nam ponuja zdaj, ob sprejemanju srednjeročnega plana, kjer bi morali rešiti predvsem vprašanja, ki se nanašajo na neustrezno strukturo gospodarstva.

Spremembe v našem družbenem življenju

Zgodba o človeku za človeka

Visoko šolstvo pri humanizaciji odnosov med spoloma

»Ampak, tovariš doktor, jaz se s svojim možem ne pogovarjam...« je v neki ambulanti na Kosovem povedala ženska ginekologu, ki ji je svetoval, naj se vendar s svojim možem pogovori.

čicaš se je vselej oglašala kot veliki človek dar, ki ga omenili ni in mu vdahne najvišji smisel obstoja. Ta smisel je seveda treba najti in postaviti na pravo mesto. Zakaj ta sposobnost je dana edino človeku kot družbenemu bitju in kljub temu jo je treba izobraževati in dograjevati.

»Naredili smo zanimiv poskus. V neki hiši, kamor smo prišli, smo posedli med družino in molčali celih deset minut. Čutili je bilo, kako narašča napetost. Pa smo jim potem razložili, tistim ljudem, da so morda zdaj le občutili, kako je, če živiš zavrt v molku, ob molčecih ljudeh, z molčecimi ljudmi.«

Tale uvod naj razloži naziv: humanizacija odnosov med spoloma. Za vse tiste, ki se ob tem spogledujejo, se nasimajo, češ, saj temu se vendar preprosto reče spolna vzgoja. Morda, če s tem označujemo vse tiste medčloveške odnose, ki zlahka življenje okičijo z nepopolno radostjo ali pa ga zagrenijo do popolne zamorenosti. Naj povem, da so se tudi vsi strokovnjaki (zdravniki, pravniki, sociologi, pedagogi, psihologi, socialni delavci), ki so se udeležili tridnevnega posvetovanja o nalogah visokega šolstva pri humanizaciji odnosov med spoloma v Splitu, ubadali s tem nazivom. Ali je pravilni ali ni. Pa to niti ni tako zelo pomembno. Pomembno je, kot je ob koncu dejal profesor dr. Hadži Vasiliev s skopske pravne fakultete; da se je začelo o tem razmišljati, da se je začelo delati in razreševati te probleme.

Humanizacija je pravzaprav zgodba o človeku za človeka. Zgodba o radosti, bolečini, trpljenju, solzah, prekinitanju, navdušenju, vznemirjenju, kadar mislimo na literarna dela in njihovo vlogo pri ustvarjanju humanizacije odnosov med spoloma. Pa če vzamemo starševske anonimne pripovednice, ustna izročila ali pa sodobne ustvarjalce. Ljubezem je kot izvor življenja naša svoje mesto kot tema umetniških stvaritev. V številnih ina-

Gre za spoštovanje človekove osebnosti. Zato, da mož pusti ženo k zdravniku. Da je ne zaklepa med štiri stene. Da je na pretepa iz ljube sumnja, med tem ko on lahko mirne duše leze čez plot. Da se z njo pogovarja in da se ona pogovarja z njim. Gre za širše spremembe v našem družbenem življenju, kot je dejala Vida Tomšič; za spremembe okolja in za temeljite spremembe tradicionalnih pojmovanj, za katere ni kriv noben moški ali zakonski mož, ker so zgodovinsko pogojene. Gre za čedalje boljše in humanejše odnose, ki naj bodo temeljni cilj delavskega razreda, kot je dejal Tito. Med človekovimi pravicami, ki jih določa nova ustava, je načrtovanje družine, pravica pa tudi dolžnost naših delovnih ljudi. Dolžnost zato, da se rojevajo le zaželeni otroci. Zato, da bi zmanjšali čedalje več nasilnih prekinitov nosečnosti, ki se začneja že pri mladoletnicah. To naj bo prvi cilj socialistične vzgoje. Prav zato je bil eden izmed sklepov v dokumentu splitskega posvetovanja, naj postane humanizacija odnosov med spoloma eden izmed sestavnih delov reforme visokega šolstva. Prav zato so naložili Zvezi socialistične mladine Jugoslavije dolžnost, naj postane poglavitna nosilka te dejavnosti.

Pa naj se vrnem k tistim, ki pri izrazu humanizacija zmanjujejo z glavami, se spogledujejo in se nasimajo, češ, saj temu se preprosto reče spolna vzgoja. Pa bi jih rada vprašala, ali ne mislijo, da je ta še kako potrebna ob vseh tistih različnih vidikih spolne vzgoje, če jo lahko tako imenujemo, s katerimi se naš človek srečuje v najrazličnejših sredstvih javnega obveščanja, če lahko tako imenujemo tudi napol pornografske revije in publikacije, ki jih je moč ku-

piti v vsaki trafikci, pa čeprav odriče nekaj denarja tudi na oltar davka za šund? Potem bi lahko morda postavili celo definicijo humanizacije, ki je del osvoboditve delavskega razreda ali pa vprašanje celovitosti osebnosti. In če se spomnimo besed Vide Tomšič, ki je v Splitu rekla, da je pravzaprav humanizacija integrirani problem naše revolucije, potem se moramo spomniti tudi začetkov naše revolucije, ko smo čisto nehoti in čisto nevede, morda, gojili medsebojno spoštovanje, ko je bil v vojnih casih odnos moškega do ženske marsikdaj čisto drugačen in veliko bolj plemenit, kot je zdaj.

Kaj naj pomeni humanizacija odnosov med spoloma? Tudi to, da bi ne bilo število nezakonskih otrok čedalje večje, da bi otroke ločenih staršev učiteljice ne gnavile od prvega razreda osnovne šole vsako leto z nva, kdo je oče, kaj dela in kje živi. Da bi število ločitve več ne raslo, da bi omejevali splave zlasti studentk in šolarik. Če pogledamo, kaj je v sodni praksi odločilni razlog za razpoko: položaj moža v družini, njegovo nepravilno ravnanje z ženo. Če žena sodniku reče: »Dovolj sem trpela in ne morem več.« potem moramo spet priznati, da gre za zgodovinsko pogojene patriarhalne odnose, ki še marsikje v Jugoslaviji vladajo in zanje sploh ni kriv moški. Iz leta v leto, so povedali strokovnjaki na posvetovanju, prihaja čedalje več žensk v posvetovalnice ali na zdravstvene postaje in pripovedujejo, da se hočejo razpokočiti zato, ker v dolgih letih zakona nikakor niso mogle vzpostaviti enakopravnega odnosa v družini. Patriarhalni odnos je torej v glavah naših ljudi obeh spolov, predvsem pa smo ga pustili uspavanega nekaj stoletij. In zdaj je čas, da ga zbudimo in začnemo preganjanje.

Vendar, da ne bo pomote! Odprava patriarhalnih odnosov sredi našega življenja in pa emancipacija ženske ne pomeni, iti se nekakšno »sekularno revolucijo«, in ti je prav vseeno, s kom ležeš v posteljo, da se poživljaš, kdo je oče tvojemu otroku.

Ne morem mimo besed profesorja dr. Vojislava Bakica, ki se že nekaj desetletij spopada z rodbinskim pravom na beograjski pravni fakulteti. Besed, ki so bile približno take: »Veste, sploh si ne morete misliti, kolikšno vnaema me zgrabi, kadar med predavanjem zagledam dva, ki se držita pod klopijo za roke. Srce mi zaigra in dobič veselo do življenja. In potem sem in tja povem kakšen verz Desanke Maksimović.«

Barbara Goričar

skega kadra za antialkoholično dejavnost v Sloveniji, s programom prakse študentov zdravstvenih sol in višje šole za socialne delavce. Še do dandanašnjega bolnišnica za psihiatrijo ni spravila skupaj niti erke. Študente medicine še smerom kot prej doleti komaj kakšno predavanje, več kot zdravnik bodo o alkoholizmu vedele generacije študentov višje šole za socialne delavce, katerih študijski program že vključuje celo praktične vaje. Tega programa ni pripravila psihiatrična bolnišnica.

Pomemben je jutri

Sicer pa se tudi z drugimi nalagami akcijskega programa zdravstvo ni postavilo, čeprav so roki že močno za njimi. Na novembarski novinarski konferenci je predstavnik komiteja za zdravstvo in socialno varstvo namesto da bi po vrsti našel, katere zadolžitve so izpeljali, hotel nanizati le uredniške naloge. Končal je prav hitro: čista resnica pa je, da je bila pot, ki jo je ubral, manj mučna kot prejšnji zaporedni ne-ji.

Dr. Anton Dolenc, predsednik slovenskega zdravniškega društva, je takrat, ko so spravljali klube pod streho zdravstva in ob enem odmotavali klobuč slovenske alkoholologije, moral priznati zdesetkanost medicinskega kadra. Morda nekateri zdravniki splošne medicine res odklanjajo delo z alkoholičarji — tako na očetke, da je precej zdravnikov, ki se nečejo poniziti na raven zdravljena »prijandur« — toda tega nikakor ne smemo posploševati. S takšno nezaupnico — in kaj drugega naj bi to bilo — bi ogromne sile, ki sicer niso primerno izsolane (zato pa niso same krivce), le odbili. »Ne smemo izhajati iz preteklosti, iz danih pogojev; gledati moramo futuristično.« je pribil dr. Dolenc.

Se preden razgrnemo, kakšna bodočnost se po zadnjih sklepih odpira

naši alkoholologiji in kako bomo priklicali v bitko s to patologijo v klube zdravništva, namizajmo, kar bega in o čemer so si menda strokovnjaki na čistem, vse pa pomeni le to, da še ne vemo, kam bi pravzaprav dali zdravljene alkoholike.

Kakšen človek je zdravljeni alkoholik?

Takšno je, denimo, vprašanje, ki je obležalo med razpravljajci po prvi seji in so zato vdrugo posebej izbrali strokovnjake, ki naj bi razjasnili, kar je bilo nejasnega: so ljudje, ki po zdravljenju zahajajo v klub, kjer poteka reabilitacija, že zdravi ljudje ali pa so še deležni zdravstvene terapije?

Dr. Jože Jakopič, psihater v oddelku za zdravljenje alkoholizma na Skofljici in terapevt v klubih, je zatrdil, da je zdravniški del pomoči alkoholikom v klubih čedalje manjši. Dr. Lev Mičinski je menil podobno: »Ko zdravisi alkoholika, moraš biti še najmanj zdravnik, psihater, profesor. Mobilizirati moraš popolnoma drugačne sposobnosti.« Ali kot je dejal nekdo drug, tisti, ki dela v terapevtski skupini, mora biti predvsem človek, če pozabi na medicino, je še bolje. Alkoholik, pravi dr. Jakopič, je postal med boleznijo objekt — tudi zdaj govorimo o njem kot o objektu — naša naloga je, da napravimo iz njega subjekt.

Če se je potem večina strinjala, da mora meti terapevt posebne sposobnosti, so pustili vprašanje o sposobnosti, so pustili vprašanje »zdravljenih alkoholikov odprto. Zadrževanja nekaterih, da so zdravljeni alkoholiki urejeni, enakovredni ljudje, niso pretresali.

O odnosu do zdravljenih alkoholikov še bolj govori tale zapis: — Hudolin, zagrebški alkohololog, pravi, da so alkoholiki deviantne osebnosti. Je tako?

— Je. — Če so torej deviantne osebnosti, zakaj bi morali biti kot klubi, kot društva, sestavni del socialistične zveze? Naj se vključujejo kar v obstoječa društva in družbene organizacije. Naj nastopajo v njih anonimno in ne »jaz sem zdravljeni alkoholik.« — Deviantne osebnosti so, dokler ne grejo na zdravljenje. Po zdravljenju — govorimo o uspešno zdravljenem alkoholiku — so to urejeni ljudje. Takrat pa so jih pogosto volijo več v samoupravne organe, težko delajo v družbenopolitičnih organizacijah. — SZDL stoji za tem, da se zdravljeni alkoholiki vključujejo v vse organizacije. — Povejte primer. Primeri ni bilo.

Prvi obrat

Če bi se ravnali po novem zakonu o družtvih, bi morali klube zdravljenih alkoholikov že ta mesec priključiti zdravstvu ali pa jih razpustiti. Dvakratno sejanje, ki je prineslo spoznanje, da bi bila takojšnja priključitev zdravstvu čisto nemogoča, razpustitev klubov pa seveda ni možna, je nazadnje pustilo klube take, kakršni so. Tudi brez sklepov se ni končalo. Zdravstvene skupnosti zdaj čakajo pri vključevanju klubov k zdravstveni mreži, pospešili bodo tudi proces izobraževanja, za katerega so zadoličili republiške in občinske zdravstvene skupnosti ter medicinsko fakulteto.

Zdaj pravijo, da meso dobiva kosti, da se je v zdravstvenih skupnostih kolo že obrnilo. Sicer se v gostilne množje, vinotoci odpirajo, žganje se dela in kuha in se ni bati, da bi zmanjkalo alkoholnih pijač. Poprej bo zmanjkalo pivocev.« Ampak tako so pisali tudi 1938 leta.

Mija Repovž

Cestni promet Evropa - Azija

Skozi Slovenijo in Jugoslavijo

Gosto pajčevinasta mreža avtocest

V javni razpravi je srednjeročni razvojni program cestnega omrežja Slovenije za obdobje 1976-1980. Struktovno izdelan program nam do podrobnosti razčlenjuje vse potankosti najbolj nujnih obnovitvenih in vzdrževalnih, predvsem pa tudi povsem novih del.

V uvodu dokumentacije so statistično obdelani že ugotovljeni podatki o trenutnem in predvidenem stanju razvoja cestnega prometa pri nas in po svetu. Podatki nedvoumno kažejo na čedalje večji porast domačega in inozemskega cestnega prometa, s posebnim poudarkom na zelo povečan cestni tovorni promet, ki je zavzel take pri nas kakor v inozemstvu, ne predviden obseg rasti.

Na naši cesti Zagreb-Beograd je na vozišču trajno že prek 30% tovornjakov. Na mejnem prehodu v Sentlju imamo trajno kolono tovornjakov, enako tudi pri najmanjšem zatiku na carini v Sežani, Novi Gorici in Kozini. Na naši hitri cesti Ljubljana-Zagreb imamo na vseh klančih trajne in dolge kolone tovornjakov.

Statistični podatki, strokovne dokumentacije, turistična poročila itd. povsem jasno in nedvoumno kažejo, da prihaja v našo državo prek mejnih prehodov republike Slovenije do 90% vsega tovornega in osebnega avtomobilskega prometa. Ta prehodni promet se ustavi širom Jugoslavije,

toda v vedno večjem obsegu gre ta promet le prek naše države v Grčijo, Bolgarijo, Turčijo in na Bliznji vzhod, v Malo Azijo v Azijo in obratno v Evropo.

Pri tej nesporni ugotovitvi se sproža vprašanje, ali smo in ali bomo v merilu Jugoslavije, predvsem pa Slovenije, posvetili temu vprašanju tisto časovno pozornost, ki jo prikazani problem zahteva, na kratko, ali bomo pri nas dourmeli, da je zadnji čas, da resnično zbiramo in namensko trošimo več sredstev za reševanje cestnega prometa proti našim sosedom. Prikazani črtež glavnine Evrope in delčica Azije in Afrike nam nazorno kaže naravno smeri prometnih tokov iz vseh delov osrednje Evrope v Malo Azijo oziroma na Bliznji vzhod, prek morskih ožin in novega mostu v Carigradu. Smerne puščice ne nakazujejo kakih novih cest vzhod—zahod ali sever—jug, temveč le smeri že tekočega, predvsem pa še predvidenega cestnega prometa med obema kontinentoma Evropo in Azijo.

Na nedavnem kongresu jugoslovskega društva za ceste v Portoraju je večina strokovnjakov nakazala bojazen za možen premik cestnih tokov tudi mimo naše države ali celo Slovenije, če ne bomo pravočasno sledili čedalje večjemu razvoju in zahtevam evropskega cestnega prometa. Cesta Zagreb-Beograd pa tudi hitra cesta Ljubljana-Zagreb s klanči in ovinki ne ustrezata več sedanjim potrebam obstoječega cestnega prometa. Gorenjska cesta do Koroške in Trbiža, primorska cesta do Nove Gorice, kraška cesta do Sežane itd., mel-

ni prehodi Sentilj, Sempeter, Sežana itd., zahtevajo nujne sanacije, obnove in nove gradnje.

Ze začete meddržavne razgovore za gradnjo avtoceste Beljak-Karavanke—Jesenice-Ljubljana, s posebnim predorom skozi Karavanke, je treba vsestransko podpreti in dosti bolj resno ovrednotiti. Razvojni plan Slovenije daje zgoraj naštetim problemom naše republike vso potrebno prednost, zato je pravilno, da ta plan z lastnimi predlogi vsestranskega pomena dopolnimo, obogatimo in tako vsi skupaj prispevamo k sprejemu, predvsem pa k realizaciji razgrnjenega plana.

Namenoma sem v črtežu Evrope vrisal z debelo črto vse obstoječe avtoceste in s tenko črto vse sedaj veljavne tako imenovane evropske ceste z željo, da tako vidno prikazem gostoto pajčevinasto mrežo avtocest in evropskih cest v vsej naši sosesčini v zahodni in severni Evropi.

V merilu Jugoslavije moramo sanirati, obnoviti in dopolniti ceste Bratstva in enotnosti, vsaj na osekku Ljubljana-Zagreb-Beograd-Sofija, za naše in evropske potrebe ter v merilu Slovenije vse priključke iz zahoda in severa, in to predvsem šentiljsko, gorenjsko, primorsko in kraško cesto.

Zavedajmo se, da ob nezbranim obsegu porasta motornih vozil namennimo tudi sredstva za vzdrževanje in obnovo cest, mostov in predorov. Le hkratna rast cest in motorizacije je pogoj normalne gospodarske rasti.

Ciril Stanič

Alkoholizem

Meso dobiva kosti

Klubi zdravljenih alkoholikov zdaj pod streho zdravstva

»Alkoholizem, ki ga nikakor ne smemo jemati samo kot pijanost, marveč kot obče zlo, ki mu je sam neposredni ali posredni spremljevalec, je prizadejal mnogo škode našemu narodnemu gospodarstvu, zadržal rast naše kulture in napravil dosti socialnega gorja. Preveč puščamo Slovenci vnetar razdiralne sile alkoholizma.«

In tako naprej, dokler se besede ne spletoje v apel k treznosti (starši, vzgajajte otroke v tem duhu) in se nazadnje častno predsedstvo ne ovekoveči v polmastnem tisku.

Častno predsedstvo treznostnega tedna. Pisalo se ni torej ne letošnje in tudi lansko leto ne, bilo je 1938. Nekaj časa bi že morali brskati po časnikih tistih dni, da bi razbrali, kaj je še storilo častno predsedstvo, razen da je z drobnoknjižico trkalo na vest in zavest slovenske javnosti. Mi bomo raje potegnili črto pod letošnji mesec boja proti alkoholizmu novembra. Republiški koordinacijski odbor za boj proti alkoholizmu in narkomaniji (proti tej le z imenom) pri RK SZDL je preleplj deželo z lepiki — boj proti alkoholizmu, boj za lepše življenje. Mladina je svojo prilogo, Prizmo, posvetila obema patologijama. Septembra razglašeno akcijo občega

ustanavljanja in oživljanja že obstoječih občinskih koordinacijskih odborov so že novembra preložili na december, ničkolikokrat obetano zasedanje republiške skupščine o (ne) izvajanju njenega akcijskega programa za boj proti odvisnostima je novembra spet padlo skozi.

Pač, novembra je republiški koordinacijski odbor sklenil spraviti v red klube zdravljenih alkoholikov. Ne kar tako in po naključju, kriv ni bil niti mesec boja proti alkoholizmu.

Zasluge za to skrb si je nabral novi zakon o družtvih, po katerem mora socialistična zveza že v decembru posrediti status obstoječih društev, torej tudi položaj klubov zdravljenih alkoholikov.

O tem je republiški odbor dvakrat razpravljal. Nobena od sej ni bila primer preudarne umirjenosti, tudi opozorila — ne na nož, tovariši — so bila kaj hitro steptana oljčna vejica.

Nemoč ljudi v belem?

Osnutek zadnjih stališč RKO, ki ni nič drugega kot izbor nekaterih nalog iz akcijskega programa boja proti alkoholizmu, oziroma sklepov lanske II. konference za boj proti alkoholizmu in narkomaniji, oziroma obveznosti, ki si jih je na majaškem občnem zboru debelo naložilo slovensko zdravniško društvo — vse je lepo ostalo zapisano na papirju — pravi o klubih

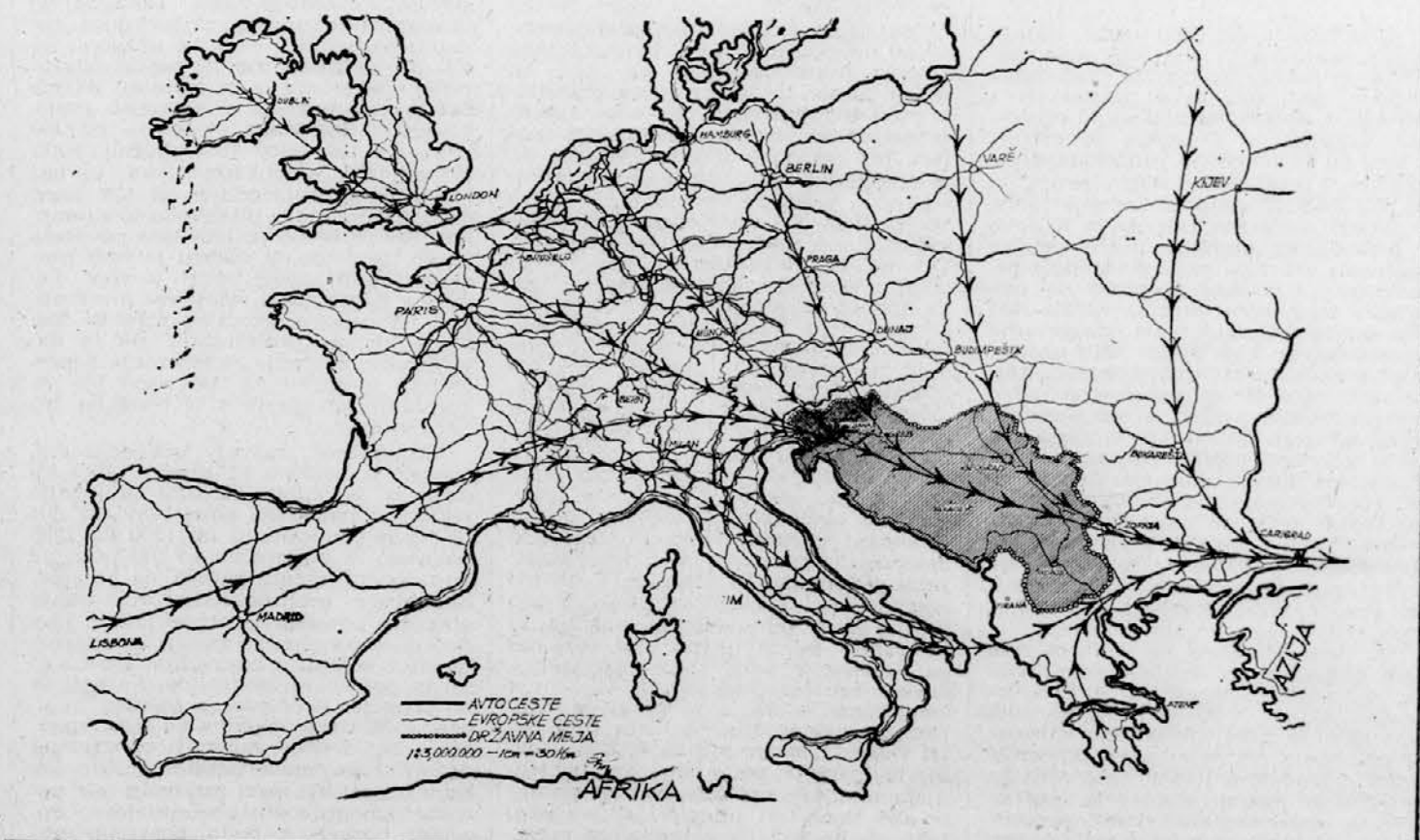
takole: »Zaradi večje učinkovitosti in obsega dela bi morali biti klubi organizirani kot sestavni del zdravstvene in socialne dejavnosti z značilnimi metode in notranje organizacije dela, ki se je v Sloveniji v procesu dokončne rehabilitacije in terapije zdravljenih alkoholikov že uveljavila.«

Na kratko, klube zdravljenih alkoholikov (v Sloveniji jih je okoli 130, kar je po mnenju nekaternikov prav toliko resinih bilk za približno 3.000 zdravljenih alkoholikov in njihovih bližnjih), naj bi priključili zdravstveni mreži. Kajti »družbenega interesa za to patologijo ni mogoče zreducirati na dejavnost klubov, te je treba vključiti v neki sistem, tudi zaradi rednejšega financiranja.«

In kaj naj bi bilo pri tem narobe? Ne bi si mislili, toda prav pri tem se začne križ slovenske alkoholologije.

Predstavnik republiškega komiteja za zdravstvo in socialno varstvo, ki so ga izzvali z vprašanjem, ali lahko komite zagotovi zdravnike za novo organizirane klube (v teh je zdaj prav malo teh kadrov), je odgovoril: »Pa če se ubijemo, ne moremo. Naj jih najde zdravstvo samo.«

In zdravstvo? To je moralo priznati svojo nemoč že tisto leto, ko je republiška skupščina sprejela dobro in do potankosti izdelan akcijski program. Sestavljalci programa so zato klinični bolnišnici za psihiatrijo naložili, da do konca leta 1974 napravijo programe strokovnega usposabljanja in izpopolnjevanja medicinskega in paramedicin-

Ob stoletnici Prijateljevega rojstva

V lepoti se bregovi stikajo

Intuitivno dojetanje in spoznavanje umetnine

Ivan Prijatelj (1875 - 1937)

Osebnost Ivana Prijatelja se je oblikovala v tistem času naše narodne preteklosti, ko je imela literarna zgodovina se središčno mesto v razvoju našega nacionalnega in družbenopolitičnega življenja...

To je poglavna vnanja značilnost, ki močno opredeljuje Prijateljevo literarno, kulturno in politično zgodovino pisarje ter drugo njegovo dejavnost, posebno časa, ki je uravnavala dela vseh njegovih sodobnikov...

Cankarjeve novelistike. Svet njegove umetnosti je bil »onkraj življenja« in v nasprotju z realnim vsakdanjim življenjem. Isti naslov, naslov Onkraj življenja...

dovinarju in etnografu Aleksandru Nikolajeviču Pypinu. Prvi esej odkriva tisto estetično miselnost, ki jo je formuliral obdobje simbolizma in nove romantike v literaturi...

kateri njegove prvine. Izbor prvin je opravil nenavadno srečno, tako da je protislavnost med sociološko literarno vedo in njegovim pojmovanjem umetnosti...

eksaktnih ved, tudi mi stopamo ob njih varni roki, a tu, ko tipljemo in trkammo po vratih zadnje zaidjene kamrice pesnikove, govori konec koncev samo intuicija...

Dež je padal s tisto neusmiljeno dolednostjo, s kakršno zna padati samo v Ljubljani. S prijateljem sva mrko gledala skozi šipe, ampak nisva gledala dežja...

Jože Javoršek Žalna koračnica

se ne more vrstiti v spreved. Kakšna strašna godba! In sem premišljal: seveda, prikazen anonimnežen, ki glojejo in zastrupljajo družbo...

motni bradi cede samo slastne slime. Ko pa neumnost gleda skozi špranjo v kroja, v katerem žive pametni ljudje...

jetniško celico zalezejo mrviljinci ali muha ali pajek ter razbijajo sive melodije samote, vendarle je samotna dovolj močna ograda...

do vsega, kar je javno. Zato se bo povezal z najbolj zavrženimi ilegalami. Zalna koračnica odmeva, grozljivo odmeva...

gleda svojega najusodnejšega nasprotnika, kako se mu bo vsak čas skrila za vogalom ter zgini za zmeraj v svoj grob...

In sem spoznal: za vse večne čase ga bo zaklalo to nemoralno veselje. Ce bi imel toliko svobodnjaških moči, da bi svoje sanje lahko opisal in se s tem izpovedal...

Postalo mi je očitno: mojega prijatelja bo prevzela neumnost, če sploh ni bila neumnost že doslej podlaga vseh njegovih delovanj...

Kar slišim ga, kako sam sebi šepeta v zaupni uri: »Mrtev je, seveda je mrtev, ampak kaj mi pomaga, ko pa tako bogato živi š e kar naprej v lju-deh!«

Pogled v daljo (foto Milan Pašk)

K sistematičnosti

Snov — subjektivne sile

Na pragu načrtnega in dolgoročnega raziskovanja

V Sloveniji doslej nismo sistematično raziskovali, kako delujejo organizirane socialistične sile: Zveza komunistov, socialistična zveza delovnega ljudstva, zveza sindikatov, zveza socialistične mladine in zveza združenih borcev NOV, kako učinkujejo na napredno spreminjanje naše stvarnosti. Sedanjih in novi pogoji nadaljnje graditve socialistične družbe seveda terjajo, da se jim delovanje organiziranih socialističnih sil prilagodi, da se v sodobni, kolikor se še ni, da bi tako te sile ohranjale in še poglabljale svoj kar največji napredni, usmerjalni, vodilni idejnopolitični vpliv v naši samoupravni družbi.

ma tako rekoč vse, od strokovno političnega posvetovanja o marksistično-metodoloških in vsebinskih vprašanjih tega pomembnega raziskovalnega projekta, sestave popolne bibliografije knjig in drugih publikacij o družbeno političnih organizacijah, študija dosedanjih raziskav in raziskovalnih programov v Sloveniji in Jugoslaviji do sistematičnega ugotavljanja potreb po raziskovanju, pridobivanja in kadrovanja novih raziskovalcev in izpeljave široke družbeno politične, javne verifikacije raziskovalnega projekta oziroma projekta.

usmerjali njegovo izvajanje. Kandidirali bodo člani v projektni svet, ki ga bo za realizacijo projekta imenovala raziskovalna skupnost Slovenije. Sporazum bo pomenil pravno podlago za medsebojne pravice in obveznosti vseh podpisnikov, omogočal bo in po logiki stvari prazprav terjal oblikovanje raziskovalnih skupin, ki bodo nenehno preučevale zastavljena vprašanja. Z vsem tem bo preseženo naključno preučevanje pomembne problematike.

poudaril, da dobre zamisli o skupnem delu prihajajo iz Pomurske založbe, saj v njej situacija pozna. Ko pa je odgovarjal na drugi del vprašanja o načrtih, je rekel, da bi pri Europl hotel izdati tudi mlajše slovenske pisce, po drugi strani pa sodelovanje z literarnega morebiti razširiti še na druga področja: turizem, umetnostna zgodovina... S svoje strani je direktor Pomurske založbe Jože Vild nato dejal, da smo Slovenci glede intenzivnosti prevajanja iz madžarske in češkega jezika v zaostanku. Pomurska založba si bo zato prizadevala nadoknaditi manjka. Joče, pri čemer naj bi slo zlasti v naslednjih letih za natis poezij Sandorja Petőfija, pregleda zgodovine madžarske književnosti, že prihodnje leto pa naj bi izšel slovenski izbor pesmi Zoltána Csúke, ki je iz slovenske in madžarske prevodele že okoli 15 knjig. V Cankarjevemu letu pa bi seveda radi uveljavili Cankarjevo ime med madžarskimi bralci ter obhajanje njegove stoletnice rojstva povezali s spominom na 30-letnico smrti Avgusta Pavla, prekmurskega pisatelja, ki je v madžarsko že bil prevedel roman Na klancu.

Madžarskem utegne biti mikavno, saj vsi po vrsti izhajajo v dosti višji nakladi kot doma. Tako je najnovejši prevod romana Tekma Kajetana Kovića izšel v 5000 izvodih, leta 1972 pa besedilo Ne bog ne žival v 6000 primerkih. Teleskop Ivana Bratka je po zahtevanju László Antalja dosegel naklado 50.000 izvodov... Zanimanje za knjige je takoj očito veliko in nepopustljivo, tudi kritika, je dodal gost, je o slovenskih delih pisala zelo ugodno. Sicer pa je sklepali, da k visokim nakladam prispevajo svoje tudi sorazmerno nizke cene. Cene se v zadnjih 20 letih niso bistveno spremenile, izjeme so le 'Luskusna dela', ki so dražja. Pri nas imamo diferencirano politiko cen... Zvedeli smo, da so Prešernove poezije izšle v 15.000 izvodih, stanejo pa okoli 12 forntov — proza dela pa pri tej založbi, ki obstaja že 30 let, in tiska izključno tuje avtorje, izhajajo še bolj 'mnogiščino' — povprečna naklada pri Europl je 24.000 primerkov. Na leto izide pri tej založbi baje celih 6,5 milijona knjig. Sicer pa so Madžari, ki je rekel gost iz madžarske prestolnice, leta 1974 izdali vsega 7000 naslovov knjig v 70-milijonski nakladi!

jo lahko primerjali s sosednjo partnerico. Tudi materialni pogoji za založniške podvige so neprimerljivi... Dejstvo pa je vendarle, da sta se nekje enakopravno srečali in na isti ravni izmenoma — dobesedno — govorila isti jezik. Gre za skupen založniški interes, ki se ujema s časom sosedkega odpiranja in spoznavanja in je potemtakem tudi konjunktura. Kaže, da je ta vez, ki jo je PZ vrgla čez mejo in z njo do določene mere 'navesal' madžarske bralce na slovensko literaturo, tista osrednja sestavina, ki ta hip na slovenski založniški sceni igra nestransko vlogo. Mala slovenskost jubileja jo je umela primerno izpostaviti, kakor tudi s ponosom opozoriti na izvršeno poslanstvo, ki ga je založba med prebivalstvom opravila — recimo — z milijonom knjig (od katerih je, kot je dejal sam avtor na slovensosti, skoraj polovica Kranjčevih. 'Upam, da založbi s tem nisem delal sramote,' je ob tem skromno pripomnil). V 20 letih 200 naslovov knjig s povprečno naklado po 5000 izvodov — za pomursko območje nikakor ni slaba bilanca; in če velja, da so izdanci te naklade pomembno večali ter obogatili zasebne knjižnice, potem: čim prej nova 20-letnica!

Jože Horvat

Gledališče

Naj opera živi

Ne iskati kriznih znamenj tam, kjer jih ni

Nič novega ne bi storil, če bi se na dolgo in široko razpisal o krizi, ki boja pretresa operno umetnost. Pomenilo bi to, da enostavno ni del, ki bi zmogla nadomestiti Domizettija, Verdija, Puccinija — da ni skladateljev, ki bi s svojimi opernimi deli presegli komiko Don Pasquala, tragiko Othella, eksotiko Madame Butterfly...

oživljajo glasbo, ki jo imajo radi. A med opernimi obiskovalci so tudi taki, z delom »Wit Stwosze« Józefa Swirada, ki jih ne privlačijo zgolj lepe melodije romantične, pozno romantične in veristične stilne opredeljenosti. Med njimi so tudi tisti, ki si operne scene ne morejo predstavljati brez Mozarta, med njimi so tudi oni, ki si živo operno gledališče predstavljajo kot nenehno iskanje v smislu novih izvedbenih priložnosti, najrazličnejših stilnih tokov, v smislu nenehnega soočenja sodobnega gledališča s sodobnimi, živo aktualnimi glasbeno-scenski prijem. Priče smo zdej popolni odtujenosti »sodobnega« opernega gledališča sodobnemu opernemu ustvarjanju. Sodobna operna glasba prihaja na oder naključno, skoraj vedno le v obliki domačih novitet. Ni čudno torej, da sprejema tla dela občinstvo povsem nepriljubljeno, neprizadeto.

repertoarju, bi bila lahko vsaj tolikšna, kot tista, ki sem jo okvirno navedel na začetku svojega sestavka. Pomni to, da bi z vsemi skladatelji predromantičnega in poromantičnega obdobja sedanji repertoar izredno obogatili. Da ni to le utvara, pričajo programi, ki jih recimo sestavljajo Čehi in Slovaki, pa čeprav v tem trenutku ne sodijo med najnaprednejše. V Brnu bodo letos na primer postavili naslednja dela: Smetanov »Poljub«, Bergovega »Vojska«, Debussyjevo »Pelleas in Mélisande«, Moniuszkovo »Halko« in Musorgskega »Boris Godunov«; brska mmi opera pa bomo zavrgli naslednji: J. Berga »Odisejeva vrtnica«, E. Šonbergova »Pierrot lunaire«, uprizorili pa bodo tudi madirgalne opere Venose, Torellija in Banchierija. V tem smislu so sestavljeni tudi sporedi drugih slovaških in čeških opernih gledališč. Velja pripomniti, da v takem sporedu resnično vsakdo najde nekaj zase.

Resnica tej tezi ni ravno nasprotna, vsekakor pa se od nje močno razločuje. Tudi operna umetnost se namreč v razvoju ni ustavila; nasprotno — celo vrsta novih in najnovejših del, solidna in celotno izjemne kvalitete, pričča o tem, da je operna ustvarjalnost sodobnega glasbenega izraza še kako živa! In vendar ne gre za kakršnokoli nadomestilo, ne gre za zamenjavo starih del z novimi. Najboljša dela klasične operne umetnosti bodo ostala, odveč je bojazen, da jih bodo nadomestila nova dela; pričakovati pa bi vendar smeli, da bodo nova dela bogatila krog železnega repertoarja, da bodo nova dela živa podoba sodobnega glasbenega gledališča. Ne gre torej iskati kriznih znamenj tam, kjer jih zagotovo ni; ne gre iskati »kriznih« del, ko pa jih uspešno spravljamo — v predale.

Po repertoarju, ki nam je na voljo v naših gledališčih, bi človek na prvi pogled presodil, da sodobnih, sploh pa angažiranih opernih del enostavno ni; da vlada torej popolna suša. Seveda temu ni tako: nenehno nastajajo nova odrska dela, nenehno se skladatelji predstavljajo z novimi deli, od teh pa je malokateri prestopi rodno domačijo. To seveda ne velja samo za naš, najožji uprizoritveni krog. Z enakimi problemi se srečujejo v Zagrebu, Beogradu, Skopju; enako velja tudi za mnoge evropske glasbene centre. Za mnoge — ne za vse.

Ne moremo zavreti razvoja, a tudi pospešiti ga ne bi mogli umetno. Program naj bo naravno odsev tistega, kar je operna umetnost že ustvarila in kar še ustvarja. Predvsem pa ne gre zanemarjati tistega, kar je naš narod na tem področju že dosegel. Spet naj povzamem zgled pri Čehih. Ti uprizarjajo praktično vsa dela Smetane, Dvořaka, Janáčka in drugih, tudi zelo problematičnih skladateljev. Povprečna Smetanova dela postavljajo na oder z enako ljubeznijo kot npr. nacionalno svetinjo »Prodano nevesto«. Zgleda pri nas skorajda ne bi našli. Ostajamo pri Foersterjevemu »Gorenjskem slavčuku«, da o »crnih maskah« sploh ne govorimo.

Ze bežen pogled na repertoarno listo kateregakoli naših opernih gledališč opozarja na nenavadno togo programsko sestavo. Deset opernih hiš premore Jugoslavija; dve od teh sta slovenski; situacija pa je slej ko prej povsod enaka. Vrstijo se dela Verdija, Puccinija — Puccinija, Verdija; vmes pa še po eno ali dve deli Bellinija, Bizeta, Messnetta, Smetane, Dvořaka, Mascagnija, Leoncavalla, Rossinija, Čajkovskega, Borodina, Musorgskega, Korjakova, Gounoda in kvečjemu še Wagnerja in Mozarta. Domača noviteta predstavlja v tem izboru prej nujno zlo kot posledek — prej omalovaževani davek domači ustvarjalnosti kot nacionalni ponos. Krog, v katerem se vrtil operni repertoar, je torej sila ožek in za zahtevnejšega ljubitelja glasbenega gledališča že kar dolgočasen. V nekaj sezonah je glavni repertoarni obroč prazprav sklenjen in potem ne kaže drugega kot — znova v krog!

Poljaki na primer — spomnim naj na uspešno gostovanje Državne šlezijske opere na odru ljubljanskih Križank z delom »Wit Stwosze« Józefa Swirada — premorejo celo vrsto sodobnih, zelo zanimivih opernih del. Ali kaj poznamo? Ali poznamo Bairdovo opero, poznamo morda »Hudiče iz Loudun« Pendereckega? — Čehi in Slovaki uprizarjajo vrsto novih del, zelo zanimivih; pri nas smo videli le Suchonovo »Kričnavor«, nastalo leta 1949.

Radikalen poseg v sestavo sporeda seveda ne bi bil umesten. Zapravili bi si tisto, zaradi česar opera sploh obstaja — občinstvo. Če bi v trenutku spored postavili na glavo, bi bila operna hiša skoraj gotovo prazna. Programske spremembe bi torej kazalo izpeljati postopoma. Postopne spremembe pa bi najlažje uvedli takrat, kadar že tretjič v treh desetletjih pogrevamo tujo dediščino. In zakaj ne bi pogreli raje domačo? Po tem nas bo cenil tudi tujec. Ni bilo enkrat, ko so me vprašali, kaj vašega dajejo v ljubljanskem opernem gledališču. Razumljivo je, da so bili s tem konkretno mišljeni slovenski avtorji. Navsezadnje nismo podružnica italijanske opere. Bodimo razgledani v vseh stilih obdobjih, v vseh nacionalnih kulturah, predvsem pa bodimo živo gledališče, zvesto predvsem svoji lastni kulturi.

Mnoge operne obiskovalce ta »vrtljake« zadovoljuje; nekatera popularna operna dela ti vneti ljubitelji glasbene zavrti praktično poznajo v vseh detajlih, saj si celo s petkratnim ogledom enega opernega dela, postavljajo v dvoh, treh izvedbenih inacidah

Navedel bi lahko vrsto del, o katerih bi se splačalo pogovarjati, o katerih bi veljalo razmisлити pri programskem oblikovanju. A vse bo zaman, če občinstvo samo ne bo začutilo potrebe po živi umetnosti, po angažirani odskri glasbeni umetnosti, ki ne bo več tako nazorno »dihal« po — muzeju. Začeti pa bi veljalo z deli najstarejših skladateljev. Purcell, Gluck, Händel — Haydn in Mozart naj bodo temelj kompleksnega opernega gledališča; mnogo pozneje bomo prišli do Albana Berga, Benjamina Britana, Bernarda Aloisa Zimmermanna. Vrsta skladateljev, ki jih ne najdemo v sedanjem železnem

Pavel Mihelič

Založniški jubilej

Sosedje, ki se poznajo

Pomurska založba, knjige in načrti

Kjer na prebivalca ne pride niti ena sama knjiga (temveč le 0,3 knjige!), tam je založniška hiša potrebna. To je ena izmed misli, ki jo je v zadnjem internem glasilu podjetja »Pomurski tiska vpletel v svoj članek urednik Pomurske založbe Jože Ternar. Iz besedila, ki je posvečeno 20-letnici založbe (leta pa je ena izmed treh tozdov »Pomurskega tiska«, izhaja, da gre pač za nekatere predele v Pomurju, kjer sa javne knjižnice sila redke in je zategadelj edinole upali, da imajo posamezniki zasebne biblioteke, ki pa jih statistični popis ni mogel registrirati. Stevilno knjig na Pomurcu je tedaj dejansko višje, pomemben vavod pri tem pa so gotovo tudi knjige Pomurske založbe, meni urednik.

vah dal potlej konkreten pregled dosežkov Pomurske založbe: v razstavnem paviljonu arh. Novaka je minuli petek razstava njenih knjig nazorno prikazovala izvirne tiske in številne prevode, torej poleg madžarskih seveda slovenske izvirnike: Slave Rakove, Karoline Kolmanič, Jožeta Hudalesa, Evalda Flisarja, Marice Skorjanec, Bratka Krefta, Draga Grahca, Branka Šöma... in predvsem Miška Kranjca, ki je bil na posebnem panou ter tako zbujal vtis piodnega hisnega avtorja Pomurske založbe, saj je tu izdal dela: Nekaj bi vam rad povedal... Rdeči gardist, Lepa Vida Prekmurska, Mladost v močvirju, Svetlikanje jutra, Povest o dobrih ljudeh, Strici so mi povedali in vrsto izbranih tekstov (v kooperaciji PZ z Mladinsko knjigo).

govor o sodelovanju, katerega plod je poleg drugega tudi nedavni izid izbranih pesmi Franceta Prešerna, ki jim je uvod napisal Josip Vidmar. Pojav te zbirke je brzicno vrhunec (vsaj iz slovenskega zornega kota) madžarsko-slovenske kooperacije. Tako ni presenetljivo, da je bila osrednja točka petkove proslave minul teden prav branje Prešernovih verzov. Zadolovljiva s to kooperacijo pa niso skrivali le domačini, temveč tudi, na priliko, gost iz Budimpešte. Direktorjev pomočnik in literarni vodja založbe Euröpa László Antal je v novinarskem pomenku večkrat podčrtal interes svoje hiše in hkrati kulturni pomen, ki ju na Madžarskem pripisujejo (npr. pisateljsko združenje, madžarski knjigotržci itd.) temu svojevrstnemu partnerstvu. Le-to poteka v obliki sourejanje in ustreznega tolnčenja madžarskih in slovenskih tekstov. Kar zadeva to zadejno, je László Antal dejal, da madžarski poznavalci kotkrat npr. pomagajo slovenskim prevajalcem pri prevajanju madžarske antologije od časa Adifa Endreja do današnjega dne, sicer pa da je, obratno, pri prevajanju Prešernove knjige poezij v madžarsko sodeloval prevajalec Jože Hradil, ki kotkrat s Kajetanom Kovičem pripravlja omenjeno antologijo madžarskih pesnikov.

Druge oblike murskosoboško-budimpeštanskega souzdanja je tiska nje dvojezičnih knjig; opozoriti velja na izbor slovenske partizanske lirike Kri v plamenih, Borove pesni Šel je popotnik skozi atomski vek... Ovir pri prevajanju slovenskih knjig ni, oziroma jih ne bi smelo biti, je dejal László Antal, izražajoč hkrati željo, da bi dosedanje sodelovanje ostalo vsaj na sedanji ravni. Pri tem pa je

V dvajsetih letih je tako v Murski Soboti izšlo skupaj milijon knjig. Slavnostne besede ob prazniku, namenjene tudi nadaljnji spodbudi, pa so, razumljivo, nakazovale tudi dokaj težavno razvojno pot podjetja, obenem pa tudi prizadevnost in vztrajnost, ki sta napolnili dali tak obseg rezultatov. Kako pa napori založbe niso več naravnani le k lokalnim ciljem in kako se v tem smislu že uresničuje že širše zastavljena kulturna politika, se je izpričalo že ob navzočnosti številnih predstavnikov slovenskih založb, družbeno političnih delavcev in naposled tudi predstavnikov budimpeštanske založniške hiše Euröpa, kjer je, kot je znano, izšla že vrsta slovenskih leposlovnih del.

Tu je omeniti, da je PZ na začetku prve polovice svojega časovnega obstoja, se pravi pred 10 leti, s to madžarsko ustanovo sklenila poseben do

Nedvomno si dandanes razširjenosti reči, kot so knjige, ni mogoče zamisljati brez založbe. V luči njene potrebnosti se je na proslavi pomurskega založniškega jubileja razpletal in poudarjal večkrat namen soboške založniške ustanove. Najprej naj bi afirmirala ustvarjalnost pomurskega človeka in tematiko, značilno morda samo za to slovensko panonsko pokrajino, dalje pa tiskala izvorna dela avtorjev madžarske narodnostne skupnosti v Prekmurju — in naposled izdajala kajpada tudi knjige raznih piscev iz vse Slovenije itd. Jubilej je ob teh načelnih ugotovit-

Harmonija giba (foto Egon Kaše)

Iz Osrednje Azije na Daljni vzhod

Mirna panorama eruptivnih otokov

Tokio: turistične in nekatere tehtnejše atrakcije

Na Japonskem malo novega — razen glede komunistične partije. Se pravi, da popotnik, ki v Tokio ne pride za dolgo, pač ne more bistveno razširiti in poglobiti svoje vednosti o »deželi vzhajajočega sonca«, poprečne vednosti, ki izhaja iz knjig, časopisov in filmov. Seveda pa mu neposredni, čutni vtisi pomagajo, da bolje razume, kar je prej bral na papirju ali gledal na slikah, in da si tudi popravi nekatere konjekcijske predstave o japonskem življenju, kakršne širijo sodobna transkontinentalna komunikacijska sredstva. Med temi najpomembnejšimi so seveda tisti, ki so bili v našem poklicu doslej preveč zanemarjeni ali, boljše, ki nam zaradi narave prevladujočih mednarodnih poročevalskih zvez doslej niso bili dovolj pred očmi.

Najprej pa mora človek dihati. Zavoljo tega in tudi zato, ker smo se vozili z letalom (vsega skupaj smo na tej poti preleteli več kot 32.000 kilometrov), nas je dokaj zanimal zrak. V Tokio smo prispeli v vrtočavi megli in prav tako megla je bila, ko smo odhajali, samo da je zraven še neusmiljeno lilo. Zato nismo imeli najboljšega vtisa o tokijskem podnebnju in občutili smo spremembo ozračja. Prišli smo iz Mongolije, kjer je zrak suh in oster, da človeku dobesedno stroj kožo, prišli smo iz Koreje, ki so jo nekoč imenovali tudi »dežela tu-tranje svežine«, zadnja naša postaja pred Japonsko pa je bila vzhodna Sibirija, kjer zrak ni samo dober, ampak že kar okusen, kot se hvalijo v Habarovsku. Dihalna tvorina v Tokio je kajpada druge vrste, zastrupljenost ozračja je ena izmed kardinalnih tem javnega razpravljanja in v teku so velikopotezni načrti, po katerih naj bi v nekaj prihodnjih letih tokijski zrak dodobra očistili. Vendar pa mi je šlo prav na smeh, ko sem videl po cestah ljudi z maskami iz gaze, prevezanimi čez usta in nos: vidi se jim, da še nikoli niso poskušali dihati v Ljubljani!

Cez Tokio navezujemo venomer večje sapa iz orjaških pluč Thega očelca. Na mestnih upravi so nam razlagali, kakšne težave imajo s pitno vodo za 12 milijonov ljudi in kakšno vojsko imajo s smetmi, ki se jih vsak dan nabere za kakih 15 tisoč ton. Toda glede snage se sloveča zahodna velenja — prav gotovo lahko skrivajo pred japonsko prestolnico. Če bi za Tokio že iskali kak »nak«, potem bi kvečjemu rekli, da je to mesto, ki je bilo samo v tem stoletju dvakrat porušeno, po svoji urbani in arhitektonski podobi največje sračje gnezdo na svetu. Toda to je življenje sila urejeno, po strogih pravilih sočija, ki so v tokijskem mravljišču tudi edina garancijska obstanca.

Ker smo bili prej v izrazito »ekso-tičnih« deželah, se nam je tokijska civilizacija najprej zazdelo kar domača. A če že moramo ponoviti frazo o Japoncih kot neprekosljivih »opona-salcih«, moramo tudi pristaviti, da so marsikatero lastnost »zahodnega načina življenja«, ki so ga prevzeli, prignali do skrajnosti. Pri tem bi lahko govorili o nebrzdanih »progrskih« ki se morda najbolj vidno simbolizira v celih zrnadah televizorjev, žepnih računalnikov in drugega tehničnega blaga — zloženih v nekaterih trgovskih četrtih kar po cestah, ali pa o takih nadrobnostih, kot je hotelski »kom-for« na hodnikih nebotične železobetonske stavbe nas je vsako jutro pozdravljalo mlo ptiče ščebetanje, ki je prihajalo iz nevidnih zvočnikov. V časopisih smo brali, da so prav tiste dni odprli prvi japonski »safari park«: namenil so mu sto hektarov zemlje, vanj pa so med več sto živalmi spu-stili 40 levov, 10 sibirskih tigrov in za posledice še nekaj belih nosorogov.

Stara je tožba, da se Japonci vseprek »amerikanizirajo«. Mene pa so, moram priznati, v mnogocem spominjali na Italijane. Ne samo po iznajdljivosti v izdelovanju in prodajanju pisane šare, po špagetih, ki jih kuhajo v nesterilnih gostilnicah, po smislu za oblačenje ali po živahni vpljivosti. Vsi jevale so se mi tudi neke primerjave in analogije v gospodarskih in političnih razmerah: dve državi, ki sta bili v vojni poraženi, državi, ki sta v zadnjih dvajsetih letih dosegli hiter industrijski razvoj, čeprav skoraj ne premoreta lastnih surovin, državi, ki sta iz fašizma po vojni prestopili v so-razmerno demokratičen ustavni režim s podobnim strankarskim ustrojem in razporedom političnih sil. No, Japonci so prehiteli Italijane v gospodarski speshnosti, Italijani pa so pred njimi za korak ali dva v notranjem političnem razvoju — gledano kar se da shematično in ne upoštevaje tako različni svet, ki obdaja ene in druge.

Spomnimo se, da je japonski gospodarski bučič sprožil konjunktura med korejsko vojno. Leta 1970 je je

Japonska po bruto nacionalnem dohodku povzpela na drugo mesto med kapitalističnimi državami sveta. S svojimi 110 milijoni prebivalcev je leta 1973 realizirala več kot 7 odstotkov svetovnega izvoza in 8 odstotkov svetovnega uvoza. Prav v tem letu pa je izbruhnila tudi naftna kriza: kaj je pomenila za deželo, ki mora več kot devet desetih svojih energetskih potreb kriti z uvozom, si ni težko izračunati. Lani proizvodnja prvič ni več burno naraščala, temveč je celo upadla. Zabeležili so 11.000 stečajev in število brezposelnih je preselilo milijon. Inflacija je dosegla 25 odstotkov. Socialni problemi so se zelo zaostriili, z njimi pa seveda tudi politični boji.

Japonsko gospodarstvo je zaradi svoje strukture občutljivo, zaradi svojega obsega in svoje prilagodljivosti pa tudi žilavo. V začetku tega leta so se lotili dokaj energičnih ukrepov in se za prihodnje obdobje, misleč na realno najugodnejšo ekonomsko varianto, orientirali na nizko stopnjo rasti. V prvih letošnjih devetih mesecih so inflacija zbil na 11 odstotkov in število brezposelnih se je nekoliko zmanjšalo. To pa seveda še ni prineslo pomirjenja ali celo splošnega zadovoljstva. Nasprotno, politično ozračje se je zaostriilo, k čemur nedvomno prispevajo bližnje parlamentarne volitve. Na eni strani se govori o neofašistični nevarnosti, na drugi strani pa so na pohodu komunisti.

Japonska komunistična partija je danes za italijansko in francosko tretja najmočnejša partija v kapitalističnem svetu. Steje 300.000 članov in je na zadnjih volitvah dobila več kot šest milijonov glasov. Z 39 poslanci in 20 senatorji je zdaj tretja med petimi japonskimi parlamentarnimi strankami. Ta uspeh, ki ga ni nihče pričakoval, je dosegla s samostojno in originalno politiko, ki jo je oblikovala in razvila nekako v zadnjih desetih letih. Njen položaj je zdaj tak, da ji vsi opazovalci napovedujejo nadaljnji napredek na volitvah, ki naj bi bile v prvih mesecih novega leta.

Večino v parlamentu ima seveda vladajoča liberalno demokratska stranka, ki je nastala pred dvajsetimi leti z združitvijo raznih konservativnih meščanskih strank in formacij. Na drugem mestu so slej ko prej socialisti, ki sicer počasi, a konstantno izgubljajo svoje pozicije (dve leti po vojni so dobili večino in se je iz okronila na vladi). Za komuniste pa so socialni demokrati in stranka Komeito, ki sodi v nekakšno demokratsko sredino, gradi pa svoj vpliv predvsem na budistični verski osnovi. Parlamentarna konstelacija je taka, da bi — mi-mo leve koalicije, za katero se zavzemajo komunisti — omogočala formulo »levega centra«, ki bi obsegala socialiste, socialne demokrate, Komeito in levo krilo liberalnih demokratov, vendar po mnenju političnih ekspertov tak izhod iz sedanje politične situacije še ni zares aktualen.

Zunanja politika japonske vlade je toliko znana, da bi o njej res težko na hitro povedali kaj novega. Gospodarski razvoj je Japonsko že pred časom napotil, da se je iz onostranske navezanosti na Ameriko okronila k novim partnerjem. Zahodni Pacifik in Azija tja do arabskih predelov tvorita njeno surovinsko zaledje, vse to pa so dežele v razvoju, katerih skupni delež v japonski zunanjetrgovinski menjavi je že presegel 40 odstotkov. Tem dejstvom sledi tudi japonska politika, vendar nekako od daleč in previdno, boječ se slehernih »naglih zakonov«. Ne da bi se posebej poglobljali v zgodovinske korenine takega vedenja in v splošna razmerja na Daljnem vzhodu, lahko rečemo, da daje ravno vladna zunanja politika zelo močno orožje v roke leve opozicije, ki dviga nacionalni papor, okrašen z milorjubnimi, neodvisnimi in nevtralnimi barvami, konkretno pa zahteva preklic tako imenovanega varnostnega pakta z ZDA in odvoz ameriškega jedrskega orožja.

Človeška in materialna gneča, ki se razodeva na japonskih otokih, zbuja razne misli. Kdo in kako bo na dolgi rok kanaliziral prekomerno silo, ki poganja jo iz teh skopih tal in le, ki se v preteklosti tolikokrat utolažile šele v divjini in besnih pohodih na celino? Kako se bo v novih preizkušnjah in stiskah, ki jih kopiči več tako imenovane tehnične civilizacije, nazadnje izkazal živčni sistem tega na pogled na tako prijaznega in krotkega ljudstva? Pot od Tokia do Kiota, na kateri je nekoč Ando Hirošize utegnil naslikati svojih znamenitih 53 postaj, je vlak prevozil v dobrih dveh urah, videli pa nismo nič drugega kot tunele in hiše, če odštejemo silhueto gore Fudži, ki nas je spremljala na desnem ozadju. V resnici je več kot petsto kilometrov obalnega pasu med današnjo in nekdanjo prestolnico že eno samo naselje.

Na progih, ki so jo vsaj v začetku šteli med moderna čuda (za tiste, ki se vozijo z jugoslovanskimi železnicami pa je slej ko prej nedosežen sen), so tisti dan švigali vlaki v naslednjih od 7 do 12 minut. Bil je praznik, nacionalni dan kulture, in v Kioto so se zrinile neureadne množice. Jugoslovanska delegacija je šla v goste k tamkajšnjim komunistom, ki imajo večino v tamkajšnji mestni upravi. Čeprav seveda hodi med njo vladni efekt, Kioto je s poldruvimi milijonom prebivalcev po velikosti peto japonsko mesto in je pobrateno z Zagrebom. Obisk pa je bil seveda namenjen tudi ogledu zgodovinskih znamenitosti.

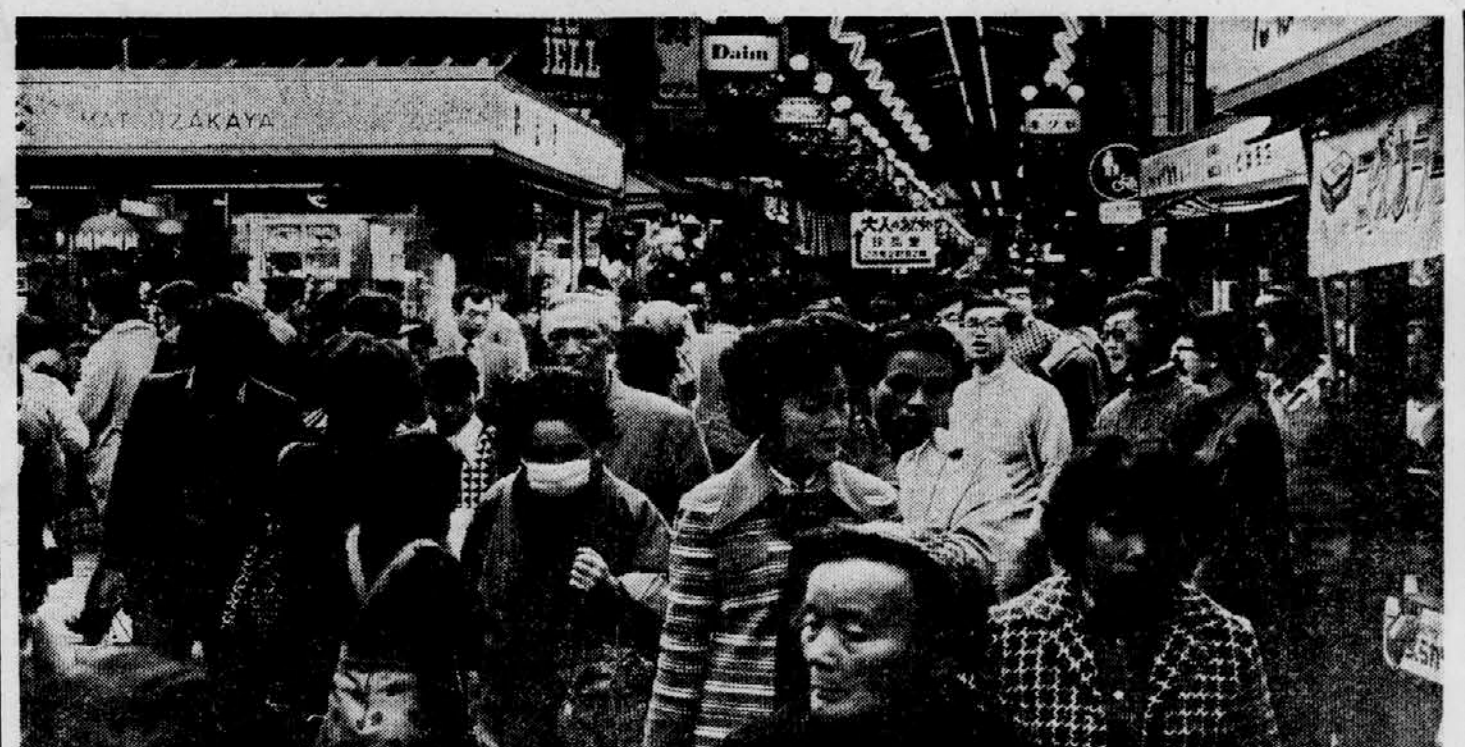
Po besedah turističnega vodnika, kateremu smo bili zaupani novinarji, stoji v Kioto in na pobočjih okoljskih gričev 1.600 svetlišč. Videli smo samo nekaj največjih in najslavnejših. Eno, postavljeno v strm breg, nas je prevežlo z drzno in umno vseščino davnih stavbenikov, drugo s silovito barvno eleganco širnih rjavih ploskev in redkih belkastih ter zlatih poudarkov, tretje pa s pomembnim umetnostnim sporočilom: ko smo v procesiji premerili dvorano tisoč in enega Bude (vse pozlačene sohe so popolnoma enake in postavljene v brezhibnem redu) in ko smo potem zavili na hodnik, kjer se vrstijo fantastične figure demonov ter čudoviti portreti starih menihov, nam je bilo popolnoma jasno, da je sleherni poskus apologije v umetnosti dolgočasen, jalov in nesmiseln, medtem ko sleherni pobliks resničnega duha, čeprav v predpisani snovi, nemudoma poveljča umetnika in njegovo delo.

Protj večeru, ko smo se vračali, je bila ne železnici se hujska gneča. Nalav je bil tolikšen, da ga je prisilila japonska tehnika zmagovala s skrajnimi naporji. Če je res, kot so zagotavljali, da so imeli vsi japonski vlaki skupaj v celem lanskem letu 11 minut zamude, smo ta dan doživeli pravo katastrofo. Na tokijski postaji smo se namreč ustavili dve ali celo tri minute kasneje, kot je ukazoval vozni red. Kaže, da smo zamudili zato, ker vlaki, ki so vozili pred nami, enostavno niso mogli dovolj hitro izbrusati množice potnikov, da bi pravi čas naredil prostor naslednjim. Toda razburjenja ni bilo nobenega in življenje je, vsaj na videz, mirno teklo dalje.

Umetnostno ekskurzijo smo nadaljevali v tokijskem nacionalnem muzeju in potem še v moderni galeriji. Muzej ima tri hiše: v eni je arheološki oddelek, v drugi so predstavljene antične azijske kulture, tretji pa je zbrana klasična japonska umetnost. Nad vsa pričakovanja nas je očarala druga zbirka, čeprav nismo nikoli dvomili o bogastvu stare azijske ustvarjalnosti. Toda tokijska ustanova premore nekaj zares edinstvenih eksponatov, ki so poleg tega prezentirani na najbolj primeren in kulturno način. Hiša je nova, vendar arhitektonsko povsem nevsiljiva in čeprav tudi ni posebno velika, je prostor v njej izbraljen tako, da se razstavljene predmete tareje med seboj, temveč vsak zase lepo dihaljo. Arheološki muzej je kajpada poučen. Znanstveniki so po izkopaninah ugotovili, da je bila Japonska naseljena že pred pol milijona leti. Toda razvoj, ki ga lahko imenujemo zgodovinski, je bil sorazmerno kasen. Prebivalci otokov so na primer začeli obdelovati zemljo šele v začetku našega štetja. Predmeti materialne kulture iz tega časa so po namembnosti seveda podobni predmetom drugih kultur na tej stopnji, kažejo pa nekatere originalne oblike in ornamente. Iz prvih stoletij so tudi prve upodobitve ljudi in živali: to so glinasti kipci, ki jih nekateri ljubitelji imenujejo čudovite, so pa vsekakor bizarni v svojih skrajnje preprostih stilizacijah. Prvo pravo umetnino so videli na Japonskem v šestem stoletju. Izročilo pravi, da je bil pozlačen bronast Budov kip, ki so ga poslali Korejci. Leti so bili sploh prvi posredniki kontinentalne, se pravi kitajske kulture na otokih.

Prvi vrhunec je dosegla domača japonska likovna umetnost v dvanajstem in trinajstem stoletju, kot vidimo v nacionalnem muzeju. Iz tega časa so na primer skulpture »Stražarjev štirih strani neba« ali pa neprekosljiva skupina »Dvanajstih nebeskih generalov«, bojeviti in srditi, ki v svoji dinamiki vsak zase izpričuje popolno obvladanje forme. (Ne hote sem jih primerjal z Rodinovimi Galaiskimi meščani, katerih odlika stoji na ploščadi pred sosednjim muzejem zgodnje umetnosti, in stari vojsčaki se niso pustili premagati.) Potem smo spet lahko ugotavljali iz raznost neusmiljenih portretov in ne užitnost venomer ponavljajočih se bogov. V razvoju in dekadenci kiparskih oblik bi lahko iskali podobne evropskim stilom od gotike do baroka in še naprej, vendar smo rajši kar brez učenih razlag postali pred genialnimi potezami s tušem iz 16. stoletja in pred mojstroviniami lesorezcev, ki so se zvrstili tja v 19. stoletje. Tu pa smo nazadnje zadeli na vdor evropskih slikarskih zgledov, ki je deloval naravnost groteskno. Na stenah, na katerih so se dotlej vrstile delikate podobe samovoljega sveta, so se nedoma pojavila platna z veditami, akti, žanrskimi prizori... se pravi šolskimi posnetki znanih pariških, rimskih in Münchenskih motivov. Kar je bilo na teh podobah najbolj presrešljivo, je neobvladovanje in nerazumevanje slikarske barve, izrazila, ki ga vzhodni umetniki dotlej pač sploh niso poznali.

Zgodba se je nadaljevala v muzeju moderne umetnosti, ki stoji čisto na drugem koncu mesta, a v nadvse častni sosesčini cesarske palače. Poleg stalne zbirke je bila v hiši, ki jo je zasnoval El Corbusier, tisti čas še posebna razstava evropskih surrealistov, ki je prav gotovo olajšala neposredno primerjavo. Vsekakor je japonsko slikarstvo 20. stoletja hitro in zlahka doseglo svoj zunanji cilj, podobnost z zahodnimi zgledi. Evropa mu je s svojimi modernimi ekskurzi v brezličnost to delo tudi močno

Asakusa — sejem ničevosti
Igre na avtomat — zabava ali zaposlitev?

Z vso spoštljivostjo v nacionalnem muzeju
Kioto — arhitektura, ki ne lebdi nad milijoni pogledov (vse fotografije Joco Znidaršič)

olajšala. V resnici ni nobenega razloga, da bi bil abstraktnega Japonec slabši od abstraktnega Francoza ali celo Avstrijca. Seveda bi bili krivični, če bi v tokijski galeriji prezrli nekatero novodobna platna, ki izpričujejo avtentičen slikarski pogled na svet in ki v posreženih transpozicijah in transformacijah znova podajajo vrednote domačega izročila. Veliko slik pa je, naj priznamo, takih, da z njimi ne veš kaj početi, oziroma da bi lahko nastale kjer koli in visele v katerem koli neizbirnem hramu tako imenovane sodobne umetnosti. A kaj: ali ne prihajajo dandanašnji čezmorski izvedenci in trgovci ravno te vrste slikarji najraje gledat in kupovat?

Potem ko smo izšli iz meko likovnih managerjev in apostolov,

smo se potikali po Ginzi, trgovskem in družabnem mestnem središču, ki pa je, kot pravijo poznavalci, že v zatonu. Prekašajo in preraščajo ga nove mestne četrti, ki vznikajo iz drobirja starih bivališč v manhattan-ske višave. Seveda smo pogledali tudi v Kanon, sloveči tokijski tempelj, in prekrizirali orientalski sejem, ki se razprostira pred njim: oboje smo spoznali kot prvovredno turistično atrakcijo, se pravi, atrakcijo v pogošnem smislu. Ko smo bili spet na cesti, so od nekod prihrleli zvočniki in z njimi skupina mladih ljudi, ki je odsekanih zlogih razglasila svoje, po vsej verjetnosti zelo radikalne in razburilne ideje. Toda pasanti so se vedli brezbržno in tudi policija ni kazala nobene vneve, da bi uveljavila svojo neprijetno avtoriteto. Podobnih

prizorov smo videli v naslednjih dneh še več.

Tako smo se vrnili v vsakdanjost in v politiko. Kot smo že namignili, piše japonska povojna ustava sorazmerno široko sosesčino meščanskega reda, zdaj pa gre pomemben del politične bitke prav za to, da bi že kar častljiva ustavna določila v polnem smislu zavarovali in zagotovili njihovo kolikor mogoče dosledno spoštovanje v praksi. (Podobni motivi so nam za primer znani iz nekkih etap novejši italijanske zgodovine.) Kako se ta pojav reflektira na ozadju nekdanje absolutistične in militaristične države in kam s svojo zadevno mislijo merijo sedanje japonske progresivne stranke, si bomo skušali posebej ponazoriti.

Tit Vidmar

